

Używanie języka mniejszości narodowych jako pomocniczego języka urzędowego w wybranych krajach europejskich

Wydawca

Dom Współpracy Polsko-Niemieckiej

e-mail: haus@haus.pl, <http://www.haus.pl>

ul. Rybnicka 27, 44-100 Gliwice

tel. (032) 232 49 02, faks 232 49 01

ul. 1 Maja 13/2, 45-068 Opole

tel. (077) 40 25 105, faks 402 51 15

Opracowanie redakcyjne

Iwona Niedojadło

Publikacja dofinansowana przez Fundację im. Stefana Batorego

Copyright by Dom Współpracy Polsko-Niemieckiej, Gliwice 2003

Okladka, skład, druk

ART-GRAPH Jerzy Grycz

ISBN 83-917362-5-3

SPIS TREŚCI

■	Wstęp	5
■	Uwagi ogólne	7
■	Część I. Możliwość używania podwójnego nazewnictwa w odniesieniu do języków mniejszości narodowych zamieszkujących kraje europejskie	9
■	1. Podstawy prawne i zasady wprowadzania języków pomocniczych: <ul style="list-style-type: none">- Niemcy- Austria- Słowenia- Chorwacja- Rumunia- Węgry- Czechy- Słowacja- Ukraina- Białoruś- Litwa- Finlandia	11 12 15 16 19 19 20 21 23 24 24 25
■	2. Podsumowanie	27
■	Część II. Możliwość używania podwójnego nazewnictwa w odniesieniu do języków mniejszości narodowych zamieszkujących Polskę	29
■	1. Stan prawny w zakresie ustalania i stosowania nazewnictwa miejscowości, ulic, obiektów użyteczności publicznej oraz obiektów fizjograficznych	29
■	2. Stosowanie języka mniejszości jako pomocniczego języka urzędowego	33
■	3. Wnioski	39

Oddajemy do Państwa rąk informator na temat możliwości posługiwania się językami mniejszości narodowych jako pomocniczymi w stosunku do języka urzędowego w Polsce i w wybranych krajach europejskich.

Warunkiem rozwoju wzajemnego zrozumienia pomiędzy narodami jest świadome społeczeństwo, które dzięki zetknięciu z innymi kulturami ma możliwość weryfikowania uprzedzeń i negatywnych stereotypów. Okazuje się jednak, że fakt współistnienia na terenach pogranicza różnorodnych kultur jest często nieakceptowany przez samych mieszkańców. W Polsce do 1989 r. władze państwowe prowadziły politykę negowania istnienia w kraju mniejszości narodowych. Proces demokratycznych przemian, zapoczątkowany w 1989 roku, przyniósł zmianę polityki państwa wobec mniejszości narodowych. W chwili obecnej można stwierdzić, że polski system prawny w swoich szczegółowych rozwiązaniach przewiduje szereg gwarancji ochrony praw osób należących do mniejszości narodowych. Są one zgodne w dużym stopniu ze standardami międzynarodowymi. Wyjątkiem są uregulowania dotyczące używania języka mniejszości w stosunkach z władzami publicznymi oraz podwójnego nazewnictwa topograficznego. Nową sytuację stworzyło rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 18.03.2002 r. *w sprawie wypadków, w których nazwom i tekstom w języku polskim mogą towarzyszyć wersje w przekładzie na język obcy*. Jest to akt

prawny otwierający możliwość równoległego stosowania na terenach zamieszkałych przez mniejszości narodowe i etniczne przekładu nazw i tekstów w urzędach i instytucjach użyteczności publicznej w językach innych niż polski.

Z naszych kontaktów z przedstawicielami mniejszości narodowych wynika, iż ten akt prawny nie jest znany, albo też interpretuje się go jako dokument do stosowania wyłącznie na terenach przygranicznych. Dlatego zlecieliśmy opracowanie ekspertyzy na ten temat prof. Grzegorzowi Januszowi, Kierownikowi Zakładu Praw Człowieka Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Mamy nadzieję, że prezentowane opracowanie będzie z jednej strony praktycznym poradnikiem dla mniejszości narodowych w Polsce na temat sposobu stosowania rozporządzenia MSWiA z 18.03.2002 r., z drugiej zaś informatorem na temat możliwości używania języka mniejszości narodowych jako pomocniczego języka urzędowego w wybranych krajach europejskich, z doświadczeń których - naszym zdaniem - należy skorzystać przy tworzeniu polskiego prawa wewnętrznego.

Niniejsza publikacja wpisuje się w działania Domu Współpracy Polsko-Niemieckiej mające na celu wspieranie procesu budowania społeczeństwa obywatelskiego. Ważnym polem działania naszej instytucji jest podejmowanie przedsięwzięć służących integracji i konstruktywnemu współdziałaniu różnych grup etnicznych i narodowych na tradycyjnych terenach pogranicza, przede wszystkim na Górnym Śląsku. W szczególności chodzi o wspieranie aktywnego uczestnictwa pozostałych na tych ziemiach - po zawirowaniach politycznych i historycznych - mniejszości narodowych w życiu politycznym, społecznym, gospodarczym i kulturalnym regionu.

Uwagi ogólne

Dla potrzeb niniejszej publikacji niezbędne jest określenie kilku terminów podstawowych. Wiążą się one z pojęciami:

- mniejszość narodowa - pojęcie to określane jest odrębnie przepisami poszczególnych państw - w państwach, w których ustawowo zdefiniowano to pojęcie odnoszone jest ono generalnie do grup legitymujących się obywatelstwem kraju osiedlenia, pozostających w mniejszości w stosunku do reszty obywateli, charakteryzujących się dążeniem do zachowania swoich odrębnych cech etnicznych, w tym kultury, tradycji, języka, religii;
- język urzędowy - pojęciem tym określić należy język uznany na podstawie przepisów konstytucyjnych lub ustawowych za język oficjalnego komunikowania w państwie;
- język pomocniczy - określić należy język ojczysty nadanej mniejszości narodowej używany obok języka urzędowego w zakresie określonym przepisami stosownych aktów normatywnych;
- język ojczysty - jest to język używany przez osoby należące do mniejszości narodowej, wynikający z ich więzi etniczno-kulturowych oraz identyfikacji narodowościowej.

W państwach europejskich, w których wprowadzono używanie w stosunkach urzędowych języków pomocniczych, odpowiednie regulacje z zasady odnoszone są do mniejszości autochtonicznych i są ograniczane do terenu (gmin) zamieszkiwanego przez dane mniejszości. W części regulacji odnoszone są one do tzw. mniejszości zaautochtonizowanych (historycznych), które stanowiąc ludność napływową w wyniku wielowiekowego zamieszkiwania w danym państwie nabrały cech społeczności rodzimych (autochtonicznych). Jednocześnie w przepisach konstytucyjnych określany jest bardzo często język urzędowy w państwie, np. art. 27 konstytucji RP z 1997 r., § 17 konstytucji Finlandii z 2000 r., art. 12 konstytucji Chorwacji z 1990 r., art. 11 konstytucji Słowenii z 1991 r., art. 6 konstytucji Słowacji z 1992 r., art. 13 konstytucji Rumunii z 1991 r., art. 14 konstytucji Litwy z 1992 r. Przepisy tych konstytucji w różnym zakresie dopuszczają także stosowanie języków mniejszości jako języków pomocniczych odsyłając tę sprawę do regulacji międzynarodowych (Polska) lub ustawowych (Finlandia, Chorwacja, Słowenia, Słowacja).

W części państw ratyfikowano Europejską Kartę Języków Regionalnych lub Mniejszościowych z 5 listopada 1992 r., która w art. 9 (władze sądowe) i art. 10 (władze administracyjne i służby publiczne) określa zasady i zakres stosowania języków mniejszościowych¹. Przepisy konstytucyjne nie zawierają natomiast regulacji odnoszących się do kwestii nazewnictwa topograficznego pozostawiając ten problem do regulacji na poziomie ustaw lub rozporządzeń².

W odniesieniu do stosowanych rozwiązań wprowadzania języka pomocniczego i oznaczeń topograficznych w tym języku widoczne są dwa rozwiązania:

1. uznanie języka danej mniejszości za pomocniczy język w stosunkach urzędowych skutkuje jego stosowaniem również w oznaczeniach topograficznych odnoszonych co najmniej do stosowania podwójnego nazewnictwa miejscowości;
2. przy braku uznania danego języka za język pomocniczy przepisy w niektórych państwach, głównie na podstawie ustaw o samorządzie lokalnym, dopuszczają wprowadzanie przez daną gminę podwójnego nazewnictwa ulic i placów: w języku urzędowym i języku danej mniejszości zamieszkującej tę gminę (miejscowość).

Tam gdzie wprowadzono stosowanie nazw w języku pomocniczym mają one charakter równoważny nazwom urzędowym. W związku z tym jako pierwsza stosowana jest nazwa w języku urzędowym, zaś jako druga nazwa w języku danej mniejszości umieszczana poniżej nazwy urzędowej. Nazwy w języku pomocniczym umieszczone są bądź w identycznym kształcie, wielkości liter i na tablicach o identycznym tle jak nazwa urzędowa lub też o pomniejszonej wielkości liter i na innym tle tablicy.

¹ Wykaz państw oraz zakres zobowiązań wynikających z ratyfikacji Karty a przyjętych przez państwa sygnatariuszy por. strona internetowa Rady Europy <http://conventions.coe.int/treaty> traktat ETS no. 148. Kartę ratyfikowało 17 państw. Polska podpisała Kartę 12 maja 2003 r. Tekst polski Karty: G. Janusz, P. Bajda, Prawa mniejszości narodowych. Standardy europejskie, wyd. Stowarzyszenie "Wspólnota Polska", Warszawa 2000, s. 173-194.

² Przepis o stosowaniu w publicznych oznaczeniach języka mniejszości zawiera tylko Konstytucja Kraju Brandenburgia (RFN) z 1992 r., w której określono w art. 25 prawa Serbów.

Część I.

Możliwość używania podwójnego nazewnictwa w odniesieniu do języków mniejszości narodowych zamieszkujących kraje europejskie

1. Podstawy prawne i zasady wprowadzania języków pomocniczych

W większości państw regulacje odnoszące się do języków pomocniczych wprowadzono na poziomie ustaw lub rozporządzeń, nie określając jednocześnie w przepisach konstytucyjnych taksatywnie grup mniejszościowych objętych tą regulacją. Wyjątki zawierają konstytucje: Finlandii, wskazująca na prawo do stosowania w stosunkach urzędowych języka szwedzkiego i lapońskiego (Saami)³, oraz Słowenii, uznająca za języki urzędowe także język węgierski i włoski.

Stosowanie języków mniejszości jako pomocniczych języków urzędowych oraz nazw topograficznych w tych językach w państwach europejskich określone zostało w następujących przepisach:

1. zobowiązaniach międzynarodowych;
2. ustawach o prawach mniejszości narodowych;
3. ustawach lub rozporządzeniach o używaniu języków mniejszości narodowych w stosunkach urzędowych;
4. ustawach lub rozporządzeniach o stosowaniu oznaczeń topograficznych;
5. ustawach lub rozporządzeniach o samorządzie lokalnym.

³ Konstytucja odsyła jednocześnie zasady stosowania języka Saami do regulacji ustawowych.

Określenie w zobowiązaniach międzynarodowych posługiwania się językiem mniejszości jako językiem pomocniczym odnosi się głównie do państw-sygnatariuszy Europejskiej Karty Języków Regionalnych lub Mniejszościowych⁴.

W przypadku władz sądowych (art. 9) odnoszone jest to zobowiązanie do następujących praw:

- prowadzenia na żądanie strony postępowania w językach mniejszościowych,
- posługiwania się w postępowaniu przez stronę swoim językiem ojczystym na piśmie i ustnie bez ponoszenia przez nią z tego tytułu dodatkowych kosztów,
- dopuszczenia sporządzania w językach mniejszościowych dokumentów, dowodów oraz wniosków.

Jednakże warunkiem skorzystania z tych praw było uznanie przez sędziego, iż nie będzie to nadużyciem prawa, czyli nie będzie stanowić przeszkody w [...] *sprawowaniu prawidłowego wymiaru sprawiedliwości*.

W odniesieniu do władz administracyjnych (art. 10) stosowanie podobnych praw złagodzone poprzez sformułowanie, iż strony zobowiązują się stosować te przepisy [...] *tak dalece, jak jest to możliwe w rozsądnych granicach [...] i w zależności od sytuacji każdego języka*. Dodatkowym zobowiązaniem było zalecenie, aby urzędnicy na terenie objętym stosowaniem przepisów art. 10 posługiwali się językiem danej mniejszości.

Generalnie stosowanie przepisów Karty nie ma charakteru bezwzględnego, gdyż pozostawia pewną granicę uznaniową dla państwa lub jego urzędników. Jednocześnie dodatkowe koszty wynikające ze stosowania przepisów Karty ponoszone są przez państwo.

Ze zobowiązań międzynarodowych wymienić należy wiążący nadal Austrię Traktat Państwowy z 1955 r., który w art. 7 § 3 określał prawo do posługiwania się w stosunkach urzędowych językiem ojczystym przez mniejszość słoweńską i chorwacką [...] *w okręgach administracyjnych i sądowych w Karyntii, Burgelandzie i Styrii [...]*. W tych okręgach określenia i napisy o charakterze topograficznym mogły być również stosowane w języku słoweńskim lub chorwackim.

Regulacje ustawowe zawierają ogólne lub szczegółowe przepisy określające możliwość stosowania języków pomocniczych oraz nazw topograficznych, w tym nazw ulic, placów i oznaczeń budynków publicznych w tych językach. Podstawy prawne i zakres stosowania języków pomocniczych oraz oznaczeń topograficznych w tych językach w poszczególnych państwach prezentuje poniższe omówienie.

⁴ Ratyfikacja Karty może zostać dokonana w jednej z dwu wersji, tj. poprzez ratyfikację całości przepisów Karty lub poprzez ratyfikację części przepisów według ściśle określonego klucza; państwo-sygnatariusz ratyfikując przepisy I i II części zobowiązywało się do stosowania co najmniej 35 ustępów lub punktów spośród postanowień części III (art. 8 - 14), tj. przynajmniej po trzy z artykułu 8 (oświata) i 12 (działalność kulturalna i jej baza materialna), i po jednym z artykułów: 9 (władze sądowe), 10 (władze administracyjne i służby publiczne), 11 (media), 13 (życie ekonomiczne i społeczne).

■ Niemcy

W przypadku Niemiec uznane są tylko następujące mniejszości: duńska, serbo-łużycka, północnofryzyjska i wschodnifryzyjska (Fryzowie Selterscy) oraz Cyganie Sinti i Roma. Status mniejszości w zakresie języka jest na szczeblu federalnym i landów określony Europejską Kartą Języków Regionalnych lub Mniejszościowych⁵.

Ustawy mniejszościowe istnieją tylko na terenie dwu Landów: Saksonii i Brandenburgii oraz odnoszą się do praw Serbów Łużyckich. Na terenie Saksonii obowiązywała przez szereg lat ustawa saskiego Landtagu z 23 marca 1948 r. *o zagwarantowaniu praw ludności serbskiej*⁶. W dniu 31 marca 1999 r. Landtag Saksonii uchwalił nową ustawę *o prawach Serbów w Wolnym Państwie Saksonia*⁷. Określa ona zasady stosowania języka serbskiego (górnoserbskiego) w postępowaniu urzędowym i sądowym oraz przed instytucjami prawa publicznego (§ 9) na terenie serbskiego obszaru osiedlenia określonego przepisem § 3 (wykaz gmin objętych działaniem § 3 zawiera załącznik do ustawy). Osoby posługujące się językiem serbskim nie mogą być obciążane żadnymi kosztami. Szczegółowe zasady posługiwania się językiem serbskim regulowała ordynacja służbowa urzędów w Wolnym Państwie Saksonii z 13 sierpnia 1993 r., która uznawała w ust. 4 pkt 1 jako język urzędowy język niemiecki wymagając jednoczesnego tłumaczenia dokumentów wpływających w obcych językach na język urzędowy na koszt petenta, zaś za datę wpływu pisma przyjmując złożenie tłumaczenia na język niemiecki (pkt 2). Jednocześnie w pkt. 3 uznano na terenach niemiecko-serbskich wpływ dokumentu w języku serbskim za odpowiadający wpływowi w języku niemieckim⁸. Rozporządzenia saskiego ministra spraw wewnętrznych z 13 grudnia 1993 r. i 11 lutego 1994 r. w sprawie wyborów komunalnych i krajowych zobowiązywały do wywieszania także w języku serbskim określonych w tym paragrafie list, informacji, zasad i ogłoszeń wyborczych w gminach zamieszkałych przez Serbów. Zgodnie z § 10 ustawy na terenie serbskiego obszaru osiedlenia wprowadza się podwójne nazewnictwo sztyldów na urzędach publicznych, instytucjach prawa publicznego, a także nazw miejscowości, ulic, dróg, placów, mostów.

W Brandenburgii obowiązuje ustawa z 7 lipca 1994 r. *o zakresie praw Serbów (Wendów) w Kraju Brandenburgia*. W § 3 określony został zakres serbskiego obszaru osiedlenia. Przepis § 11 zobowiązywał do stosowania na tym obszarze na publicznych budynkach i instytucjach, ulicach, drogach, placach i mostach tablic w dwu językach: niemieckim i dolnoserbkim. Stosowanie oznaczeń topograficznych w języku serbskim określał również przepis art. 25 Konstytucji Brandenburgii. Zasady wywieszania ogło-

⁵ RFN ratyfikowała Kartę w węższym zakresie zobowiązań.

⁶ Gesetz- und Verordnungsblatt Land Sachsen, S. 191.

⁷ Sächsisches Gesetz- und Verordnungsblatt Nr. 7/1999, S. 161.

⁸ Sächsisches Amtsblatt Nr. 44/1993, S. 1109.

szeń wyborczych w języku serbskim⁹, relacji między językiem urzędowym a serbskim¹⁰, oraz stosowania oznaczeń drogowych w języku serbskim¹¹ uregulowane zostały w Brandenburgii w taki sam sposób, jak w ustawodawstwie Saksonii.

Na terenie Szlezewiku Południowego (Land Szlezewik-Holsztyn) nazewnictwo tych miejscowości w miejscowych dialektach fryzyjskich stosowane jest w kilku miejscowościach położonych na wyspach a zamieszkałych przez ludność fryzyjską.

■ Austria

Na terenie Austrii istnieje system koncesjonowania mniejszości. Za takie uznawane są tylko grupy narodowościowe (Volksgruppen), dla których rozporządzeniem wykonawczym rządu federalnego do ustawy *o statusie prawnym grup narodowościowych* z 7 lipca 1976 r.¹² powołane zostaną Narodowościowe Rady Doradcze stanowiące organ doradczy rządu w sprawach mniejszościowych i jednocześnie będące reprezentacją mniejszości (§§ 3 - 7). Aktualnie status taki mają Słowacy, Chorwaci, Węgrzy, Czesi, Słowacy oraz Cyganie Sinti i Roma.

Ustawa wprowadza na obszarze, na którym osoby należące do mniejszości stanowią co najmniej 25% ogółu mieszkańców, możliwość używania w stosunkach urzędowych języka mniejszości (§ 2 ust.1 pkt 2). Szczegółowe zasady stosowania języka urzędowego i mniejszości określały §§ 13 - 22. Możliwe jest również stosowanie podwójnych oznaczeń topograficznych w języku niemieckim i języku mniejszości (§ 12). Obszary stosowania przepisów § 2 i § 12 określane są rozporządzeniem rządu federalnego. W praktyce odnoszone są one do języków i obszaru landów określonych w art. 7 § 3 Traktatu Państwowego z 1955 r., tj. Karyntii i Burgenlandu. Na terenie Austrii obowiązywała wcześniej ustawa z 6 lipca 1972 r. *o określeniu i wprowadzeniu dwujęzycznych nazw topograficznych i napisów na terenie Karyntii zamieszkałym przez słoweńską lub mieszaną ludność*¹³. Jej wprowadzenie w 205 miejscowościach Karyntii spowodowało swoistą wojnę tablicową (Ortstafelkrieg) polegającą na niszczeniu tablic z nazwami w języku słoweńskim, a w efekcie - zawieszenie jej stosowania.

⁹ Branderburgische Landeswahlverordnung vom 11. März 1994 - § 46.

¹⁰ Verwaltungsverfahrensgesetz für das Land Branderburg vom 26. Februar 1993 - § 23 ust. 5.

¹¹ Erlaß des Ministeriums für Stadtentwicklung, Wohnen und Verkehr vom 21. Mai 1992 zur Beschriftung der Verkehrszeichen im deutsch-sorbischen Gebiet des Landes Branderburg.

¹² Bundesgesetz vom 7. Juli 1976 über die Rechtsstellung von Volksgruppen in Österreich (Volksgruppengesetz), BGBl. Nr. 306/1976. W występującym w Polsce tłumaczeniu tekstu ustawy stosowana jest błędna nazwa *"ustawa o grupach etnicznych"* (podobnie jak i w treści ustawy). Jednocześnie błędnie przetłumaczono strukturę tej ustawy: paragrafy występujące w oryginale aktu zostały przetłumaczone jako *"działy"*.

¹³ BGBl Nr 270/1972.

Obecnie język słoweński używany jest w Karyntii jako pomocniczy język urzędowy na podstawie rozporządzenia rządu federalnego z 31 maja 1977 r. o *określeniu sądów, urzędów administracji i pozostałych jednostek służbowych, przed którymi język słoweński dodatkowo do języka niemieckiego będzie używany jako język urzędowy*¹⁴. Rozporządzenie w § 2 wymienia 14 gmin, w których język słoweński może być stosowany jako pomocniczy (na 35 zamieszkałych przez ludność słoweńską). Używanie języka słoweńskiego dotyczy urzędów i jednostek służbowych (posterunków żandarmerii, urzędów pracy, urzędów miar itp.) znajdujących się na terenie określonych rozporządzeniem gmin (kryterium terytorialne). Ponadto, w myśl przepisu § 4, mieszkańcy określonych rozporządzeniem gmin mieli prawo do posługiwania się językiem słoweńskim wobec wszystkich urzędów federalnych i krajowych znajdujących się na terenie Kraju (Landu) Karyntia (kryterium personalne). Język słoweński dopuszczony był dla mieszkańców wymienionych gmin w 3 okręgach sądowych oraz w 3 urzędach okręgowych. W przypadku nadania sprawie dalszego biegu, przekraczającego obszar terytorialny określony rozporządzeniem, do akt dołączano tłumaczenie w języku niemieckim.

Na terenie Burgelandu nie istniała po wprowadzeniu ustawy z 1976 r. możliwość używania języka chorwackiego jako pomocniczego języka urzędowego. Spowodowało to wniesienie skargi do Trybunału Konstytucyjnego, który orzeczeniem z dnia 12 grudnia 1987 r. uznał taką sytuację za niezgodną ze zobowiązaniem państwa wynikającym z art. 7 § 3 Traktatu Państwowego¹⁵. W efekcie rozporządzeniem rządu federalnego z dnia 24 kwietnia 1990 r.¹⁶ uregulowano sprawę używania języka chorwackiego jako pomocniczego języka urzędowego w sposób identyczny jak w przypadku Karyntii. Prawo to obejmuje teren i mieszkańców 25 gmin. Jednocześnie język chorwacki może być używany przez mieszkańców tych gmin w 6 okręgach sądowych oraz 6 urzędach okręgowych. W praktyce w wielu gminach Burgelandu o znacznym odsetku ludności chorwackiej petenci posługują się językiem chorwackim załatwiając ustnie sprawy, zaś podania i wnioski składają w języku niemieckim¹⁷.

Języka słoweńskiego i chorwackiego używa się w trakcie postępowania na wniosek stron. W przypadku, gdy sędzia lub inni niż wnioskodawca uczestnicy postępowania nie władają językiem mniejszości tłumaczenie stosuje się na koszt państwa. Protokoły postępowania sporządza się w obu językach, zaś księgi sądowe prowadzone są wyłącznie w języku urzędowym (niemieckim). W postępowaniu służ-

¹⁴ BGBl. Nr. 307/1977.

¹⁵ Ustawa z 1976 r. w § 24 ust. 4 uchylała przepis art. 7 § 3 Traktatu Państwowego z 1955 r. o urzędowym języku pomocniczym (słoweńskim lub chorwackim), ale tylko w zakresie, w jakim został on zastąpiony przepisami ustawy i rozporządzeń wykonawczych. W odniesieniu do języka chorwackiego nie wprowadzono natomiast żadnych regulacji umożliwiających jego stosowanie.

¹⁶ BGBl. Nr. 231/1990.

¹⁷ Z informacji uzyskanych w zarządzie gminy Oberpullendorf (Gornja Pulja) w dniu 2 czerwca 1999 r. (w gminie społeczność chorwacka liczy w poszczególnych miejscowościach od 80 do 95% mieszkańców).

bowym sędzią, prokurator oraz urzędnicy sądowi, niezależnie od znajomości języka słoweńskiego/chorwackiego, zobowiązani są do posługiwania się językiem niemieckim jako językiem służbowym.

Stosowanie oznaczeń topograficznych wprowadzono początkowo tylko na terenie Karyntii. Kwestię tę regulują dwa rozporządzenia rządu federalnego: z 31 maja 1977 r. o *określeniu części obszarów, na których wprowadzone zostaną znaki topograficzne w języku niemieckim i słoweńskim*¹⁸. Jego treść uzupełniało rozporządzenie z 31 maja 1977 r. określające wykaz miejscowości i ich odpowiedników w języku słoweńskim¹⁹. W praktyce rozporządzenie odnosi się do używania w języku słoweńskim tylko nazw miejscowości (tablic drogowych). Nie jest natomiast stosowane do dróg wodnych, kolejowych i innych oznaczeń topograficznych. Nie są też na terenie Karyntii stosowane podwójne nazwy ulic lub urzędów (np. gminnych, policji itp.). Przepisy obu rozporządzeń wymieniają 68 miejscowości, w których mogą być stosowane podwójne nazwy²⁰. W praktyce podwójne nazewnictwo wprowadzone jest tylko w części miejscowości.

Inna sytuacja istnieje w Burgelandzie, gdzie brak było przepisów regulujących nazewnictwo miejscowości w języku chorwackim lub węgierskim. Dopiero rozporządzeniem rządu 170 z 2000 roku wprowadzono możliwość stosowania nazw topograficznych w obu językach²¹. Jednakże w części miejscowości o znacznej przewadze ludności chorwackiej wprowadzono decyzją władz gminy (i na ich koszt), już po orzeczeniu Federalnego Trybunału Konstytucyjnego z 1987 r., podwójne nazewnictwo ulic i urzędów gminnych. Sprawy te załatwia powołana przez władze gminy specjalna komisja złożona z przedstawicieli społeczności niemieckiej i chorwackiej. Wprowadzenie podwójnego nazewnictwa ulic i urzędów gminnych oparto w owym czasie na przepisie art. 7 § 3 Traktatu Państwowego z 1955 r. i na dyspozycji § 24 ust. 4 ustawy z 1976 r.

Szczególna sytuacja zaistniała po 2000 roku kiedy to zmieniono konstytucję Austrii. W art. 8 ust. 1 zawarto przepis, że *Język niemiecki jest, bez ujmy dla mniejszości językowych o prawach określonych przepisami federalnymi, językiem urzędowym (Staatssprache) Republiki*²². Powyższa zmiana konstytucji weszła w życie 1 sierpnia 2000 r. Dalsze zmiany wywołały orzeczenia Federalnego Trybunału Konstytucyjnego z 28 czerwca 2001 r.²³ oraz 13 grudnia 2001 r.²⁴ związane ze sprawą

¹⁸ BGBl. Nr 306/1977.

¹⁹ BGBl. Nr 308/1977.

²⁰ Ustawa z 1972 r. dotyczyła 205 miejscowości.

²¹ 170. Verordnung der Bundesregierung über die Bestimmung von Gebietsteilen, in denen topographische Bezeichnungen und Aufschriften nicht nur in deutscher sondern auch in kroatischer oder ungarischer Sprache anzubringen sind (Topographieverordnung-Burgenland) - BGBl. T. II. Nr. 170/2000.

²² BGBl. I Nr. 68/2000

²³ Sygnatura sprawy: B 2075/99-7.

²⁴ Sygnatura sprawy: G 213/01-18 oraz V 62, 63/01-18.

przekroczenia szybkości przez osobę narodowości słoweńskiej na terenie miejscowości St. Kanzian (Škocijan)²⁵. Sprawa ta spowodowała orzeczeniem Federalnego Trybunału Konstytucyjnego z 13 grudnia 2001 r. uznanie, że zawarte w przepisie § 2 ust. 1 pkt 2. ustawy o grupach narodowościowych z 1976 r. określenie *Obszar, na którym zamieszkują należący do grupy narodowościowej w stosunkowo znacznej liczbie (25%)* [...] stanowi w odniesieniu do podanej wielkości (25%) nadużycie niezgodne także z treścią i intencją art. 7 Traktatu Państwowego z 1955 r. Trybunał uznał, że stosunkowo znaczna liczba odpowiadać winna 10% i taka też wielkość obowiązuje obecnie w Austrii.

■ Słowenia

Konstytucyjnie uznano istnienie dwu mniejszości: węgierskiej i włoskiej, których języki na terenach ich zamieszkiwania są stosowane jako pomocnicze języki urzędowe (art. 11 konstytucji). Ogólnym prawom obu mniejszości (określanym jako wspólnoty narodowe - *narodne skupnosti*) poświęcono obszerny artykuł 64 konstytucji. Ponadto w art. 65 wyróżniono odrębne prawa Romów, których zakres ma określać ustawa (ustawa taka nie została jeszcze przyjęta).

W Słowenii obowiązuje ustawa o samorządowych wspólnotach narodowych z 5 października 1994 r.²⁶. Określa ona zasady autonomii kulturalnej (samorządu mniejszościowego) Węgrów i Włochów. Nie zawiera natomiast przepisów odnoszących się do języka pomocniczego i oznaczeń topograficznych. Zasady stosowania obok języka słoweńskiego języków obu mniejszości oraz oznaczeń topograficznych w tych językach określają natomiast utrzymane w mocy przepisy Socjalistycznej Republiki Słowenii (z czasów federacji jugosłowiańskiej), częściowo znowelizowane po utworzeniu Republiki Słowenii. Odnosi się to do przepisów ustawy z 1979 r. *o systemie administracji państwowej, Rady Wykonawczej Zgromadzenia Parlamentarnego Republiki Słowenii oraz republikańskich organach administracyjnych*²⁷ (art. 16), ustawy z 1990 r. *o pracy organów państwowych*²⁸ (art. 4 § 2), oraz ustawy z 1980 r. *o za-*

²⁵ Obywatel austriacki narodowości słoweńskiej odmówił przyjęcia mandatu za przekroczenie szybkości motywując to tym, że jako osoba narodowości słoweńskiej nie był w stanie określić granicy terenu zabudowanego, gdyż określająca tę granicę tablica miejscowości miała napis tylko w języku niemieckim. Zgodnie z art. 7 § 3 Traktatu Państwowego z 1955 r. na terenie zwartego zamieszkiwania ludności słoweńskiej napisy na tablicach miejscowości winny być umieszczane także w języku słoweńskim. Ze względu na mniejszą niż 25% liczbę mieszkańców St. Kanzian (Škocijan) narodowości słoweńskiej tablice miały tylko nazwy w języku niemieckim.

²⁶ Uradni list Republike Slovenije No. 64/1994 (dalej: Ur.l.).

²⁷ Ur.l. No. 24/1979, 12/1982, 39/1985, 18/1988.

²⁸ Ur.l. No.15/1990.

*sadach określania nazw miejscowości, ulic i budynków*²⁹ (art. 8 i 25). Przepisy tych ustaw dopuszczały na terenie zamieszkałym przez mniejszości: węgierską i włoską używanie ich języków ojczystych w procedurze administracyjnej. Jednocześnie decyzję o stosowaniu nazewnictwa także w językach tych mniejszości ustawa z 1980 r. przekazywała władzom gminy. Po 1990 r. używanie języka obu mniejszości potwierdzała ustawa z 1994 r. *o administracji* (art. 4)³⁰. Ustawa z 1994 r. *o ustroju sądów*³¹ określała w art. 5 stosowanie w postępowaniu sądowym na terenach zamieszkałych przez mniejszości węgierską lub włoską tych języków. W miarę potrzeby dokonywano tłumaczenia na te języki przebiegu postępowania i orzeczeń sądowych. Zgodnie z art. 45 § 3 tejże ustawy prezes sądu winien w miarę możliwości do prowadzenia sprawy, w której strona zgłosiła wniosek o uwzględnienie w postępowaniu jej języka ojczystego, wyznaczać do składu sędziowskiego osoby znające język danej mniejszości.

Zasady posługiwania się językami obu mniejszości i stosowania oznaczeń topograficznych określono także w statutach nadanych w latach 1995-1999 gminom zamieszkałym przez te mniejszości: gminie Izola/Isola, Moravske Toplice, Šalovci, Lendava/Lendva, Hodoš/Hodos, Piran/Pirano, Koper/Capodistria³².

Generalnie przepisy słoweńskie dopuszczając języki węgierski i włoski w stosunkach urzędowych uznawały je za równorzędne słoweńskiemu, ale stosowane z nim równolegle. Regulamin Zgromadzenia Parlamentarnego z 1993 r. dopuszcza w przepisie art. 5 § 2 występowanie deputowanych z obu mniejszości w ich języku ojczystym oraz składanie interpelacji w tych językach. Wystąpienia i interpelacje deputowanych są tłumaczone na język słoweński³³.

■ Chorwacja

W Chorwacji używane jest obecnie obszerne określenie "etniczne i narodowe wspólnoty lub mniejszości" (*etničke i nacionalne zajednice ili manjine*). Pojęcie to w Preambule Konstytucji z 1990 r. odnoszono do Serbów, Muzułmanów (Bośniaków), Słoweńców, Czechów, Słowaków, Włochów, Węgrów, Żydów i innych. Ustawa z 11 maja 2000 r. (tekst jednolity z 31 maja 2000 r.) *o prawach i wolnościach człowieka oraz o prawach etnicznych i narodowych wspólnot lub mniejszości w Republice Chorwackiej*³⁴,

²⁹ Ur.l. No. 5/1980.

³⁰ Ur.l. No. 67/1994.

³¹ Ur.l. No. 19/1994.

³² Statuty gmin publikowane są w Dzienniku Ustaw (Uradnem listu).

³³ Ur.l. No. 40/1993.

³⁴ Narodne novine br. 51/00.

która zastąpiła kilkakrotnie nowelizowaną ustawę z 1991 r.³⁵ wymieniała jeszcze w art. 3 Aromunów, Austriaków, Bułgarów, Czarnogórców, Greków, Macedończyków, Niemców, Polaków, Romów, Rosjan, Rumunów, Rusinów³⁶, Ukraińców. Ratyfikując Europejską Kartę Języków Regionalnych lub Mniejszościowych jej stosowanie ograniczono do Czechów, Rusinów, Serbów, Słowaków, Ukraińców, Węgrów, Włochów.

Konstytucja w przepisie art. 12 zd. 1 nie tylko zastrzegła jako język urzędowy język chorwacki, ale również, ze względu na podobieństwo języka serbskiego opartego na cyrylicy, stosowanie w stosunkach urzędowych alfabetu łacińskiego. Równocześnie w zdaniu 2 tegoż artykułu dopuszczała, w zakresie określonym ustawą, używanie w poszczególnych jednostkach administracyjnych oprócz języka chorwackiego i alfabetu łacińskiego także *innego języka oraz cyrylicy bądź innego alfabetu*. Przepis o możliwości stosowania cyrylicy wiązano z uwzględnieniem praw mniejszości serbskiej.

Ustawa *o prawach i wolnościach człowieka* [...] z 11.05.2000 r. określa tylko w art. 7 możliwość używania w gminach obok języka chorwackiego i alfabetu łacińskiego także pisma etnicznych i narodowych wspólnot lub mniejszości jeżeli stanowią one znaczną większość mieszkańców w danej gminie.

Kwestię używania języka mniejszości określała przez szereg lat ustawa Socjalistycznej Republiki Chorwacji z 1981 r. *o używaniu języka narodowości przed organami władzy i organizacjami prowadzącymi publiczną działalność*³⁷, którą zastąpiła ustawa z 16 maja 2000 r. *o używaniu języka i pisma mniejszości narodowych w Republice Chorwackiej*³⁸. Generalnie przepisy art. 4 i art. 5 ustawy z 16.05.2000 r. wprowadzały równoprawne i równorzędne z językiem chorwackim stosowanie na poziomie gmin, miast i żupanii języków tych mniejszości, które w danej jednostce samorządowej lub administracyjnej stanowią znaczącą liczbę³⁹. Stosowanie języków mniejszości narodowych wynikać może z przepisów tej ustawy, przepisów innych ustaw Republiki Chorwacji, wiążących ją umów międzynarodowych, a zwłaszcza Konwencji Ramowej o Ochronie Mniejszości Narodowych lub statutów gmin i miast. Gminy i miasta nie mogły natomiast w swoich statutach wykluczyć prawa do używania języków mniejszości narodowych (art. 6 zd. 2).

Używanie języków mniejszości odnoszone jest do postępowania przed organami administracji samorządowej oraz podstawowymi organami administracji rządowej, a także przed jednostkami organizacyjnymi pierwszego stopnia realizującymi zada-

³⁵ W 2000 r. przyjęto trzy nowe ustawy o treściach regulowanych uprzednio przepisami ustawy z 1991 r., z której wyłączono w odrębne ustawy przepisy o używaniu języków mniejszości oraz o edukacji mniejszości.

³⁶ Chodzi tu o społeczność określaną w Polsce jako Łemkowie-Rusini lub Łemkowie narodowi.

³⁷ Narodne novine br. 5/81.

³⁸ Narodne novine br. 51/00.

³⁹ W przepisie art. 4 ustawy przyjęto określenie z art. 10 ust. 2 Konwencji Ramowej o Ochronie Mniejszości Narodowych z 1.02.1995 r.

nia publiczne w gminach, miastach i żupaniach, w których dopuszczono używanie języków mniejszości. Przepisy ustawy przewidują prowadzenie sprawy nie tylko dwujęzycznie, ale również wielojęzycznie (art. 9, 10). W związku z powyższym przepis art. 15 przewidywał także możliwość prowadzenia postępowania z udziałem tłumacza. Używanie języka mniejszości nie było podejmowane z urzędu, lecz każdorazowo było spowodowane wnioskiem zainteresowanej strony.

Jednocześnie przepis art. 7 jako zasadę uznawał prowadzenie akt urzędowych i dokumentacji pisemnej w języku chorwackim i alfabecie łacińskim. Zasada ta nie wyklucza równorzędnego charakteru prowadzenia dokumentacji sprawy w języku danej mniejszości, a także przysługującego stronie wnioskującej używanie języka ojczystego prawa do otrzymywania pism urzędowych w tym języku. Zasadą wynikającą z przepisu art. 19 było prowadzenie sprawy w drugiej instancji wyłącznie w języku chorwackim i alfabecie łacińskim. Jednakże gdy postępowanie w pierwszej instancji było prowadzone także w języku mniejszości strona wnioskująca mogła w postępowaniu II instancji również używać swojego ojczystego języka.

Przepis art. 3 generalnie wyłączał stosowanie języków mniejszości w postępowaniu przed organami administracji rządowej wyższego stopnia (chyba, że działały one jako odwoławcze organy II instancji), sądami gospodarczymi, Trybunałem Administracyjnym, Wysokim Sądem Kasacyjnym, Sądem Najwyższym, Trybunałem Konstytucyjnym.

Na podstawie przepisu art. 10 w gminach i miastach, w których wprowadzono używanie języka i pisma mniejszości narodowych, stosuje się dwujęzyczne lub wielojęzyczne nazwy miejscowości i lokalnych nazw geograficznych, nazwy urzędów oraz nazwy ulic i placów. Statut gminy lub miasta może określić również używanie w języku mniejszości nazw osób prawnych i funkcji osób fizycznych prowadzących działalność publiczną na terenie danej gminy lub miasta.

Obciążenia finansowe wynikające z wprowadzenia ustawy *o używaniu języka i pisma mniejszości narodowych* ponosi od 1 stycznia 2001 r. państwo chorwackie (art. 22).

Zasady używania języka ojczystego określała także ustawa konstytucyjna z 13 grudnia 2002 r. *o prawach mniejszości narodowych*⁴⁰, która w art. 7 pkt 1 ogólnie określała prawo do używania języka w stosunkach urzędowych, zaś w art. 12 odnosząc to prawo do używania języka w stosunkach urzędowych na poziomie samorządów, oraz w art. 13 do stosowania nazewnictwa miejscowości, ulic i placów także w językach mniejszości. Prawa te zastrzeżono, iż odnoszą się one do mniejszości zamieszkałych *tradycyjnie lub w znacznej ilości* na terenie stosowania języka mniejszości.

⁴⁰ Narodne novine br. 155/02.

■ Rumunia

W Rumunii aktualnie uznawanych jest 15 mniejszości: Bułgarzy, Chorwaci, Czesi, Grecy, Niemcy, Ormianie, Polacy, Romowie, Rosjanie, Serbowie, Słowacy, Turcy, Ukraińcy, Węgrzy, Włosi. Konstytucja Rumunii z 1991 r. wprowadza jako język urzędowy wyłącznie język rumuński (art. 13). Także przepis art. 127 uznaje w ust. 1 prowadzenie postępowania sądowego w języku rumuńskim. Jednocześnie ust. 2 tego artykułu zezwala obywatelom rumuńskim, należącym do mniejszości narodowych, na korzystanie z prawa zapoznania się z aktami za pośrednictwem tłumacza - prawo to w postępowaniu karnym jest nieodpłatne. Tym samym skorzystanie z takiego prawa w postępowaniu cywilnym odbywa się na koszt wnioskującej strony.

Rumunia nie przyjęła w swoim ustawodawstwie odrębnej ustawy o mniejszościach. W sierpniu 2000 r. zostało przez rząd rumuński wydane rozporządzenie *o zapobieganiu i karaniu wszelkich form dyskryminacji*⁴¹ nie zawierające przepisów w zakresie będącym przedmiotem niniejszej ekspertyzy. Język mniejszościowy w stosunkach urzędowych oraz stosowanie dwujęzycznych oznaczeń nazw miejscowości, ulic i placów wprowadzane jest na podstawie rozporządzenia wykonawczego nr 22/1997 do ustawy nr 69/1991 *o lokalnej administracji publicznej*. Na podstawie przepisów rozporządzenia język danej mniejszości w stosunkach urzędowych oraz nazewnictwie miejscowości może być używany jeśli w danej gminie społeczność mniejszościowa liczy ponad 20% mieszkańców. Z przepisów o administracji lokalnej korzysta aktualnie tylko mniejszość węgierska w Siedmiogrodzie, gdzie w niektórych miejscowościach stanowi ponad 80% mieszkańców⁴².

■ Węgry

Na Węgrzech występują następujące mniejszości: Bułgarzy, Chorwaci, Grecy, Niemcy, Ormianie, Polacy, Romowie, Rumuni, Rusini, Serbowie, Słowacy, Słowacy, Ukraińcy. Przepis § 68 konstytucji węgierskiej z 1990 r. określa tylko ogólne prawa mniejszości narodowych. Wydana na ich podstawie ustawa nr LXXVII z 12 września 1993 r. *o mniejszościach narodowych i etnicznych*⁴³ kwestię używania języka pomocniczego oraz oznaczeń topograficznych w tym języku określała w §§ 51-54 wiążąc ją w części z samorządem lokalnym. Używanie języków ojczystych dopuszczają przepisy w zakresie postępowania cywilnego, karnego i administra-

⁴¹ Tekst uzyskany w Sejmowej Komisji Mniejszości Narodowych i Etnicznych.

⁴² Na podstawie informacji uzyskanych 12 grudnia 2000 r. od Rodicy Precupetu z Departamentu Ochrony Mniejszości Narodowych.

cyjnego (§ 51 ust. 2). Przedstawiciele mniejszości wybrani do organów przedstawicielskich (Zgromadzenia Narodowego i samorządów lokalnych) mogą używać swoich języków ojczystych (§ 52, ust. 1 i 2). W przypadku, gdy na terenie danej gminy działa również samorząd mniejszościowy (powołany na podstawie przepisów ustawy), samorząd lokalny winien publikować swoje zarządzenia i ogłoszenia także w języku danej mniejszości. Równocześnie winny być stosowane w tym języku (obok nazw węgierskich) nazwy miejscowości, urzędów i organów świadczących usługi publiczne (§ 53).

■ Czechy

Zamieszkujące ten kraj mniejszości to: Austriacy, Niemcy, Polacy, Romowie, Słowacy, Ukraińcy, Węgrzy. Ponadto wyróżniana jest narodowość czechosłowacka, morawska i śląska. W Czechach, na podstawie przepisu art. 3 Konstytucji z 1992 r., częścią porządku konstytucyjnego jest uchwalona przez Zgromadzenie Federalne Federacji Czech i Słowacji 9 stycznia 1991 r. Karta Podstawowych Praw i Wolności⁴⁴. Prawom mniejszości poświęcony został rozdział III (art. 24-25). W zakresie praw językowych określono w art. 25 ust. 2 pkt b prawo do używania języka ojczystego w stosunkach urzędowych.

Z dniem 12 listopada 2000 r. weszła w życie ustawa 128/2000 z 12 kwietnia 2000 r. *o gminach*⁴⁵. Przepis § 28 ust. 1 stwarza ogólną możliwość podejmowania przez obywateli innej niż czeska narodowości decyzji o nazwach części gmin, ulic i innych publicznych obszarów. Przepis § 29 ust. 2 określa, że w gminach, w których osoby innej narodowości stanowią przynajmniej 20% mieszkańców, wprowadza się nazwy gminy, jej części, ulic i innych obszarów publicznych oraz nazwy na budynkach organów państwowych i samorządu terytorialnego także w języku danej mniejszości. Warunkiem dodatkowym było przedłożenie petycji w tej sprawie przez grupę stanowiącą co najmniej 50% pełnoletnich mieszkańców gminy *zgłaszających przynależność do tej mniejszości narodowej*. Szczegółowe zasady określało rozporządzenie ministra spraw wewnętrznych z 11 września 2000 r.⁴⁶.

⁴³ Tekst ustawy za: Ochrona praw osób należących do mniejszości narodowych, opr. S. Łodziński, P. Bajda, wyd. Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Warszawa 1995, s. 134-163.

⁴⁴ <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>.

⁴⁵ Sbírka Zákonů částka 38.

⁴⁶ Sbírka Zákonů č. 90: Vyhláška Ministerstva vnitra ze dne 11. září 2000 o způsobu označování ulic a ostatních veřejných prostranství názvy, o způsobu použití a umístění čísel k označení budov, o náležitostech ohlášení o přečíslování budov a o postupu a oznamování přidělení čísel a dokladech potřebných k přidělení čísel.

Zasady używania języka wobec władz sądowych, administracyjnych oraz w oznaczeniach topograficznych określała w §§ 8 - 9 ustawa z dnia 10. lipca 2001 r. *o prawach członków mniejszości narodowych oraz o zmianie niektórych ustaw*⁴⁷.

Na terenie Czech nie stwarza większych problemów używanie w kontaktach urzędowych języka słowackiego (podobnie jak na Słowacji czeskiego).

■ Słowacja

W Słowacji występuje 11 mniejszości: Bułgarzy, Chorwaci, Czesi, Morawianie, Niemcy, Polacy, Romowie, Rusini, Ukraińcy, Węgrzy, Żydzi. Konstytucja z 1992 r. uznając język słowacki za język urzędowy (art. 6 ust. 1) dopuszczała równocześnie używanie innych języków na zasadach określonych ustawą (ust. 2). Zasadę tę potwierdzono w art. 34 ust. 2 pkt b wskazując na prawo obywateli należących do mniejszości do używania języka ojczystego w kontaktach urzędowych.

Na terenie Słowacji wiele problemów stworzyło wprowadzenie nowej ustawy *o języku państwowym Republiki Słowackiej* z 15 listopada 1995 r.⁴⁸. Wprowadzona wkrótce po podpisaniu traktatu dwustronnego z Węgrami w ocenie części badaczy problemu uznawana była za wymierzoną przeciwko mniejszości węgierskiej. Choć formalnie w § 1 ust. 4 zastrzeżono iż *Ustawa nie narusza używania języków mniejszości narodowych i grup etnicznych*. Używanie tych języków określają odrębne ustawy, zaś w komentarzu do ustawy wykazano kilkanaście regulacji odnoszących się do używania języków mniejszościowych w stosunkach urzędowych (m.in. w postępowaniu sądowym, oznaczaniu nazw miejscowości), to nowa ustawa w znacznym stopniu ograniczyła używanie w życiu publicznym języków mniejszościowych. W praktyce używanie języka mniejszości jako pomocniczego ograniczono do gmin, w których dana mniejszość liczyła ponad 25% mieszkańców. Naruszenie przepisów ustawy zagrożone było także wysokimi karami finansowymi (§ 10)⁴⁹. W znacznej mierze negatywną reakcją mniejszości spowodował fakt, że ustawa ta zastąpiła bardziej liberalną ustawę 428/1990 o języku urzędowym w Republice Słowackiej⁵⁰, która dopuszczała stosowanie języków mniejszości w stosunkach urzędowych, jeżeli liczba osób należących do mniejszości

⁴⁷ Sbirka Zákonů č. 273/2001.

⁴⁸ Zákon NR SR č. 270/1995 Z. z. o štátnom jazyku Slovenskej republiky.

⁴⁹ M.in. przepis § 3 ust. 3 przewidywał używanie przez funkcjonariuszy publicznych w trakcie wykonywania czynności urzędowych wyłącznie języka państwowego (słowackiego). Po wejściu w życie ustawy interpretowano ją w tym kierunku, iż np. policjant narodowości węgierskiej musiał przy dokonywaniu czynności służbowych wobec obywatela słowackiego także narodowości węgierskiej posługiwać się wyłącznie językiem słowackim (np. przy kontroli drogowej) - pod rygorem poniesienia odpowiedzialności służbowej.

⁵⁰ Zákon Slovenskej národnej rady č. 428/1990 Z. z. o úradnom jazyku v Slovenskej republike.

w danej gminie stanowiła przynajmniej 20% populacji (§ 6 ust. 2). Trybunał Konstytucyjny rozpatrując skargę 33 deputowanych do Rady Narodowej uznał w orzeczeniu z 26 sierpnia 1997 r. zgodność ustawy 270/1995 *o języku państwowym* z przepisem art. 34, ust. 2 pkt b Konstytucji Słowacji⁵¹.

Zmiana ekipy rządzącej w Słowacji spowodowała także zmianę w polityce wobec mniejszości. W efekcie ustawą 184/1999 z 10 lipca 1999 r. *o używaniu języków mniejszości narodowych*⁵² wprowadzono szczegółowe regulacje tego problemu. Generalnie stosowanie języka pomocniczego przepisem § 2 ust. 1 uznano w gminach, w których dana mniejszość stanowi co najmniej 20% mieszkańców. W ust. 3 tegoż artykułu uznano prawo tych osób do składania pism do urzędów także w języku ojczystym. Jeżeli sprawę zapoczątkował wpływ pisma w języku mniejszości to przy rozpatrywaniu sprawy organy wydają decyzję zarówno w języku państwowym, jak i danej mniejszości. Formularze urzędowe mogą być w gminach uznanych za mniejszościowe wydawane również w języku danej mniejszości. Przedstawiciele mniejszości pełniący funkcje w organach gminy mają prawo używać języka ojczystego, zaś ewentualne tłumaczenie dokonywane jest na koszt gminy (§ 3 ust. 2). Ogłoszenia urzędowe mogą być wywieszane w języku pomocniczym. Również organy państwowe w gminach mniejszościowych powinny stwarzać warunki do używania także języka mniejszości (§ 7).

Przepis § 6 uznawał, że używanie języka czeskiego na terytorium Słowacji nie stanowi, ze względu na podobieństwo obu języków, naruszenia przepisów ustawy nr 270/1995 *o języku państwowym*. Przepisem § 8 utracił moc obowiązującą przepis § 10 ustawy *o języku państwowym* o stosowaniu kar finansowych za naruszenie przepisów tej ustawy. Używanie języków osób należących do mniejszości w postępowaniu sądowym regulują zachowane w mocy przepisy proceduralne z 1961 r.⁵³

Na podstawie ogłoszenia rządu słowackiego z 25 sierpnia 1999 r. określono wykaz gmin, w których członkowie mniejszości stanowią co najmniej 20% ogółu mieszkańców. Wykaz obejmuje 513 miejscowości zamieszkałych przez mniejszość węgierską, 68 przez rusińską (Karpato-Rusinów), 58 przez romską i 18 przez ukraińską. Zgodnie z przepisem § 4 ust. 1 ustawy 184/1999 w tych miejscowościach ulice i miejscowe nazwy geograficzne mogą być stosowane także w języku danej mniejszości. Decyzja w tej sprawie podejmowana jest przez władze gminy i - aczkolwiek przepisy ustawy tego nie precyzują - na koszt tej gminy.

Zasady stosowania nazw miejscowości w językach mniejszości określa ustawa 191/1994 o stosowaniu oznaczeń miejscowości w języku mniejszości narodowych⁵⁴.

⁵¹ Skarga dotyczyła treści przepisu § 3 ust. 5 uznającego wpływ pism tylko w języku państwowym oraz przepisu § 12 o utracie mocy ustawy 428/1990 o języku urzędowym, która to ustawa dopuszczała urzędowy wpływ pism także w języku mniejszości.

⁵² Zákon NR SR č. 184/1999 Z. z. o používaní jazykov národnostných menšín.

⁵³ Zákon č. 141/1961 Zb. o trestnom konaní súdnom (Trestný poriadok) [por. § 2 ust. 14].

⁵⁴ Zákon NR SR č. 191/1994 Z. z. o označovaní obcí v jazyku národnostných menšín.

Przez kilka lat była ona martwą literą prawa⁵⁵. Dopiero ogłoszenie przez rząd słowacki 25 sierpnia 1999 r. wykazu miejscowości zamieszkałych w co najmniej 20 procentach przez osoby należące do mniejszości spowodowało wprowadzenie nazw miejscowości także w językach mniejszości.

■ Ukraina

Zgodnie z art. 8 ustawy *o mniejszościach narodowych na Ukrainie* z 25 czerwca 1992 r. w działalności organów państwowych, zrzeszeń społecznych oraz urzędów i organizacji znajdujących się w miejscowościach, w których odnotowano znaczącą liczbę osób należących do mniejszości, dopuszcza się możliwość używania jej języka obok języka ukraińskiego.

Sprawę używania innych języków oraz oznaczeń topograficznych reguluje pochodząca jeszcze z czasów radzieckich ustawa Ukraińskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej z 28 października 1989 r. *o języku w Ukraińskiej SRR* (z późniejszymi zmianami⁵⁶). Przepis art. 2 określa jako język urzędowy Ukrainy język ukraiński. Jednocześnie art. 3 dopuszczał w miejscowościach, w których odnotowano znaczącą liczbę osób należących do mniejszości⁵⁷, możliwość używania jej języka obok języka ukraińskiego. Przepis art. 4 dopuszczał równoczesne używanie języka rosyjskiego w stosunkach urzędowych oraz z innymi państwami byłego ZSRR. Przepis art. 6 wskazywał na konieczność znajomości przez urzędników i innych funkcjonariuszy publicznych znajomości języka ukraińskiego i rosyjskiego, a na terenach zamieszkiwania mniejszości także języka mniejszości *w zakresie niezbędnym do wykonywania służbowych obowiązków*. Przepis art. 18 określał prowadzenie postępowania sądowego w języku ukraińskim. Jednakże na terenach określonych w art. 3 dopuszczono używanie języka danej mniejszości. W takim przypadku dopuszczano przekazywanie osobom należącym do mniejszości dokumentów śledczych i sądowych w tłumaczeniu na ich język ojczysty. W sprawach karnych i cywilnych osoby należące do mniejszości mogły korzystać z pośrednictwa tłumacza. Podobne rozwiązanie przewidywał przepis art. 19 w odniesieniu do postępowania administracyjnego.

Przepis art. 38 określał stosowanie języków mniejszości w oznaczeniach topograficznych. Uznając za zasadę stosowanie nazewnictwa w języku ukraińskim przepis dopuszczał możliwość używania także dodatkowo nazw miejscowości, ulic, placów, rzek i innych punktów topograficznych w języku danej mniejszości stanowią-

⁵⁵ Na terenach zamieszkiwanych przez mniejszość węgierską minister transportu w kilka miesięcy po wyborach 1994 r. polecił usunięcie dwujęzycznych tablic.

⁵⁶ Ustawę (*Змінений текст закону N 83120b*) uzyskano z Wydziału ds. Mniejszości Narodowych MSWiA.

⁵⁷ Dosłownie przepis stwierdzał w miejscowościach zamieszkiwania większości ludności innej narodowości.

cej odpowiednią liczbę mieszkańców w tym rejonie. Jednakże nazewnictwo w wydawnictwach kartograficznych mogło być używane tylko w języku ukraińskim.

Szczególną rolę spełnia język rosyjski, który jest w dość powszechnym użyciu zwłaszcza we Wschodniej i Centralnej Ukrainie. Stanowi on równorzędny język urzędowy także na Krymie.

■ Białoruś

Na Białorusi obowiązująca ustawa z 11 listopada 1992 r. *o mniejszościach narodowych w Republice Białoruś* nie reguluje kwestii używania języka mniejszości w stosunkach urzędowych i oznaczeń topograficznych. Na podstawie referendum przeprowadzonego 14 maja 1995 r. wprowadzono w stosunkach urzędowych jako równoważny białoruskiemu język rosyjski, a de facto język ten stał się pierwszym językiem urzędowym na Białorusi. Kwestię używania języków mniejszości reguluje przepis art. 3 ustawy *o językach Republiki Białoruś*, gdzie zastrzeżono prawo obywateli Białorusi do używania ich języków ojczystych. Mogą oni zwracać się do organów administracji państwowej, przedsiębiorstw i organizacji społecznych w języku urzędowym, tj. białoruskim lub rosyjskim, względnie *innym zrozumiałym dla stron języku*. Treść tego przepisu wskazuje jednakże, iż obywatel może wnieść sprawę w swoim ojczystym języku (innym niż urzędowy) o ile jest on zrozumiały dla stron postępowania. Tym samym organ państwowy może się uchylić od przyjęcia wniosku (rozpoczęcia sprawy) wniesionego w języku innym niż język urzędowy motywując swoją decyzję nieznaną sobie języka wnioskodawcy, albowiem z prawem określonym w art. 3 nie wiąże się jednocześnie żadne upoważnienie, czy też zobowiązanie dla organów państwa, prowadzenia sprawy w innym języku niż język urzędowy.

■ Litwa

Konstytucja Republiki Litewskiej z 1992 r. uznaje za język państwowy język litewski (art. 14). Zasady używania tego języka określa ustawa nr I-779 z 31 stycznia 1995 r. *o języku państwowym*⁵⁸. Ustawa w art. 2 potwierdzała status języka litewskiego jako języka państwowego, a tym samym języka urzędowego organów państwowych. Jedynym wyjątkiem były organizowane przez instytucje państwowe i

⁵⁸ Teksty ustaw i rozporządzeń Republiki Litewskiej dotyczących mniejszości drukuje w tłumaczeniu na język polski Kurier Wileński. Wykorzystane w niniejszej publikacji teksty aktów prawnych Litwy cytowane są za tym periodykiem.

samorządowe przedsięwzięcia oficjalne (sesje, zjazdy, zebrania itp.), w trakcie których mówca mógł występować w innym języku (art. 10). W takim przypadku wystąpienie obligatoryjnie było tłumaczone na język państwowy. Postępowanie sądowe prowadzone jest w języku państwowym, zaś w sytuacji, gdy strona nie włada tym językiem sąd ustanawia na koszt państwa tłumacza (art. 8).

Na Litwie obowiązuje ustawa z 23 listopada 1989 r. *o mniejszościach narodowych*, znowelizowana ustawą Rady Najwyższej Republiki Litewskiej z 29 stycznia 1991 r. Przepis art. 4 znowelizowanej ustawy dopuszczał używanie w lokalnych urzędach na terenie jednostek administracyjno-terytorialnych zwarcie zamieszkałych przez mniejszości narodowe obok języka państwowego także języka tej mniejszości.

Przepis znowelizowanego art. 5 ustawy dopuszczał umieszczanie na terenie swartego zamieszkiwania mniejszości informacji także w języku tej mniejszości (miejscowym). Treść tego przepisu została osłabiona po wejściu w życie ustawy *o języku państwowym*. W dniu 9 kwietnia 1996 r. minister oświaty wydał rozporządzenie w sprawie realizacji ustawy *o języku państwowym w instytucjach oświatowych mniejszości narodowych*, w którym określił stosowanie we wszystkich instytucjach oświatowych szyldów, napisów publicznych oraz napisów na drzwiach wyłącznie w języku państwowym. Był to regres w stosunku do stanu poprzedniego kiedy to napisy na zewnątrz obiektów oświatowych były dwujęzyczne, a wewnątrz obiektu w języku danej mniejszości. Przepisy żadnej z ustaw litewskich nie przewidywały natomiast stosowania podwójnego nazewnictwa miejscowości lub ulic.

W związku z uznaniem przez Sejm Republiki Litewskiej utraty mocy wiążącej wszystkich ustaw przyjętych przed 11 marca 1990 r. zaszła pilna konieczność przygotowania nowej ustawy o mniejszościach narodowych. Projekt takiej jest obecnie opracowywany. W art. 4 przewidziano możliwość korzystania w stosunkach urzędowych obok języka państwowego z języków mniejszości. W przypadku, gdy petenci nie znają języka państwowego na terenach zamieszkałych zwarcie przez mniejszości przyjmowany jest wpływ pism w ich języku ojczystym, przy czym kierownik właściwego organu państwowego zarządza tłumaczenie tych pism na język państwowy. W myśl ust. 4 tego artykułu w miejscowościach zamieszkałych zwarcie przez mniejszości dopuszcza się umieszczanie napisów informacyjnych w języku mniejszości obok napisów w języku państwowym, przy czym zasady stosowania i umieszczania tych napisów muszą być zgodne z innymi aktami prawnymi.

■ Finlandia

W Finlandii wyróżnia się 6 mniejszości: Szwedów, Saami, Romów, Tatarów, Żydów i starą emigrację rosyjską. Przepis art. 17 ust. 1 Konstytucji Finlandii z 2000 r. uznaje za równorzędne dwa języki urzędowe: język fiński i szwedzki. Używanie języ-

ka Saami jest odsyłane natomiast do regulacji ustawowej (art. 17 ust. 3). W obu językach urzędowych publikowane są akty prawne. Do posługiwania się oboma językami są zobowiązani urzędnicy państwowi. Na podstawie postanowienia Rady Państwa No. 1111/1992 określono zasady używania obu języków w poszczególnych gminach. Za gminy dwujęzyczne uznaje się gminy, w których liczba mieszkańców używających języka fińskiego lub szwedzkiego wynosi co najmniej 8% ogółu mieszkańców lub też przekracza liczbę 3000 osób⁵⁹. Aktualnie 389 gmin ma status gmin jednojęzycznych - fińskich, 5 gmin jednojęzycznych - szwedzkich⁶⁰, a 42 gminy - status dwujęzycznych. Z określenia statusu gminy wynika także stosowane nazewnictwo topograficzne, które w gminach jednojęzycznych jest stosowane w języku fińskich lub szwedzkim, zaś w gminach dwujęzycznych w obu językach.

W odróżnieniu od społeczności szwedzkiej mniejszość lapońska nie korzysta w takim jak ona zakresie z ochrony swojego języka. Na podstawie ustawy o języku Saami z 1992 r. trzy dialekty tej społeczności są traktowane jako lokalne języki pomocnicze i mogą być używane na terenie tzw. Kraju Rodzinnego Saami w stosunkach urzędowych. Na terenie okręgu sądowego w Kraju Rodzinnym Saami mogą się oni posługiwać swoim językiem w postępowaniu sądowym. Wynika to z faktu, że zarówno w urzędach, jak i sądach, zatrudniane są osoby znające ten język. W języku Saami umieszczane są również, obok nazw fińskich, nazwy miejscowości i ulic.

⁵⁹ Gminy dwujęzyczne przekształcają swój status w gminę jednojęzyczną, jeżeli liczba mieszkańców używających drugiego języka spadnie poniżej 6% lub 3 tysięcy.

⁶⁰ Z wyłączeniem mających odrębny status autonomiczny 16 gmin na Wyspach Alandzkich, gdzie jedynym językiem urzędowym jest język szwedzki.

2. Podsumowanie

W państwach europejskich, których ustawodawstwo poddano analizie w zakresie stosowania języków mniejszości jako języków pomocniczych w stosunkach urzędowych oraz w oznaczeniach topograficznych, dadzą się wyróżnić następujące rozwiązania:

1. rozwiązania w zakresie wprowadzania języków pomocniczych ogranicza się do terenów zwartej osiedlenia danej (danych) mniejszości;
2. wprowadzane rozwiązania w większości państw adresowane były tylko do części mniejszości występujących w danym kraju;
3. w części państw stosuje się wymóg osiągnięcia przez mniejszość na terenie objętym stosowaniem języka pomocniczego określonej wielkości w stosunku do ogółu mieszkańców - w większości przypadków minimalną liczebność mniejszości określano na 20% stanu populacji lub 25% (Austria do 2001 r. i w latach 1995 - 1999 Słowacja) - wyjątek stanowi określenie po 2001 r. liczebności mniejszości na 10%;
4. podstawę określania stanu liczbowego mniejszości stanowiły najczęściej spisy ludności zawierające rubrykę "narodowość", względnie "używany język ojczysty";
5. niezależnie od przepisów ustawowych, określających zasady używania języka pomocniczego, przepisy ustawy lub - częściej - rozporządzeń wykonawczych określały teren zamieszkiwany przez daną mniejszość jako teren używania języka pomocniczego, względnie wprowadzania podwójnego nazewnictwa topograficznego;
6. podstawową jednostką administracyjną, na terenie której wprowadzano stosowanie języka pomocniczego, jest we wszystkich regulacjach gmina lub jej odpowiednik w strukturze administracyjnej państwa;
7. język pomocniczy w stosunkach urzędowych stosowany był najczęściej na wniosek strony;
8. język pomocniczy był stosowany na zasadzie kryterium terytorialnego, tj. w stosunkach urzędowych wobec organów samorządu terytorialnego lub mających swe siedziby na terenie tej gminy organów administracji rządowej pierwszego stopnia i innych jednostek organizacyjnych prowadzących działalność publiczną;
9. postępowanie odwoławcze przekraczające obszar, na którym dopuszczono stosowanie języka pomocniczego, skutkowało w większości przypadków prowadzeniem go w języku urzędowym; stronie, która w postępowaniu pierwszej instancji wnioskowała o prowadzenie sprawy w języku pomocniczym przysługiwało najczęściej prawo do składania wniosków i pism w sprawie oraz otrzymywania korespondencji urzędowej także w języku pomocniczym;

10. akta urzędowe prowadzone są w języku urzędowym; chociaż akta i dokumenty spisane w języku mniejszości były traktowane równorzędnie - w przypadku wątpliwości podstawowe znaczenie miał tekst w języku urzędowym;
11. w przypadku wprowadzenia języka pomocniczego jeżeli strona lub urzędnik (sędzia) nie władał tym językiem stosowano tłumaczenie na koszt państwa;
12. wprowadzenie na terenie danej gminy języka pomocniczego skutkowało również nazewnictwem topograficznym w tym języku - stosowano nazewnictwo dwujęzyczne lub wielojęzyczne;
13. wprowadzanie nazewnictwa w języku pomocniczym mogło być ograniczone do części miejscowości położonych na terenie gminy objętej stosowaniem języka pomocniczego;
14. najczęściej w oznaczeniach topograficznych ograniczano się do oznaczania w tym języku nazw miejscowości, a w części państw także ulic, placów, obiektów publicznych oraz innych oznaczeń topograficznych;
15. stosowanie nazw miejscowości, obiektów publicznych oraz innych oznaczeń topograficznych w języku mniejszości traktowane było we wszystkich przypadkach jako kompetencja państwa a nie samorządu terytorialnego (gminy);
16. przepisy o samorządzie lokalnym dopuszczały w części przypadków wprowadzanie nazewnictwa ulic i placów w języku mniejszości na podstawie decyzji władz gminnych i na ich koszt;
17. akty prawne określające stosowanie nazw topograficznych w językach pomocniczych najczęściej odwoływały się do nazw tradycyjnie używanych na danym terenie - ewentualne problemy sporne rozstrzygała komisja złożona z przedstawicieli władz, mniejszości oraz (np. w Austrii) z językoznawców;
18. wprowadzanie podwójnego nazewnictwa spotykało się w części państw z przeciwdziałaniem ze strony środowisk narodowych, przy czym akty agresji, skierowane głównie wobec nazw miejscowości, słabły z upływem czasu;
19. wprowadzanie języka pomocniczego i oznaczeń topograficznych wynikało najczęściej z konkretnej sytuacji narodowościowej w państwie oraz istniejących w okresie wcześniejszym uregulowań i uwarunkowań - pewien wpływ na te regulacje mogły mieć zobowiązania międzynarodowe państwa.

Część II.

Możliwość używania podwójnego nazewnictwa w odniesieniu do języków mniejszości narodowych zamieszkujących Polskę oraz posługiwania się tymi językami jako pomocniczymi językami w stosunku do języka urzędowego

1. Stan prawny w zakresie ustalania i stosowania nazewnictwa miejscowości, ulic, obiektów użyteczności publicznej oraz obiektów fizjograficznych

Podstawy prawne w zakresie ustalania i stosowania nazewnictwa miejscowości, ulic, obiektów użyteczności publicznej oraz obiektów fizjograficznych miejscowości, ulic, obiektów użyteczności publicznej określa rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 października 1934 r. *o ustalaniu nazw miejscowości i obiektów fizjograficznych oraz o numeracji nieruchomości*⁶¹. Zgodnie z treścią rozporządzenia urzędowe nazwy miejscowości i obiektów fizjograficznych wraz z ich pisownią ustala i zmienia Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji w drodze rozporządzeń (art. 2 ust. 1). W stosunkach publicznych przepisy rozporządzenia dopuszczają używanie nazw miejscowości i obiektów fizjograficznych jedynie w brzmieniu urzędowym, ustalonym w trybie przedmiotowego rozporządzenia (art. 7).

Organem doradczym i opiniodawczym w zakresie ustalania nazw miejscowości i obiektów fizjograficznych jest działająca przy Ministrze Spraw Wewnętrznych i Administracji Komisja Ustalania Nazw Miejscowości i Obiektów Fizjograficznych (art. 3 ust. 1,

⁶¹ Dz. U. 1934, nr 94, poz. 850 ze zmianami późniejszymi (zmiana ostatnia: Dz. U. 1995, nr 95, poz. 475).

art. 4)⁶². W celu przygotowywania materiału na obrady Komisji Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji może powoływać też doraźnie komisje regionalne ustalania nazw miejscowości i obiektów fizjograficznych (art. 5 ust. 1). Do zakresu działania Komisji należy (§ 3):

1. *Opiniowanie wniosków dotyczących ustalania oraz zmiany brzmienia i pisowni nazw miejscowości i obiektów fizjograficznych,*
2. *Opiniowanie wniosków dotyczących ustalania i zmiany określenia charakteru obiektów geograficznych (miejscowości oraz obiektów fizjograficznych),*
3. *Opiniowanie nazw miejscowości i obiektów fizjograficznych do publikacji i wydawnictw pod kątem prawidłowości ich brzmienia i pisowni*⁶³.

Wykaz urzędowy miejscowości obejmujący ich urzędową nazwę i pisownię określa rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z 22 maja 1937 r. w sprawie wydania Wykazu Miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej⁶⁴. Jednocześnie rozporządzenie to edycję ustalonego Wykazu Miejscowości powierza Głównemu Urzędowi Statystycznemu. Tym samym właściwym organem do ustalania nazw miejscowości jest Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji.

Jednocześnie rozporządzenie z 1934 r. przekazuje organom samorządowym sprawę oznaczania ulic i placów na terenie ich właściwości terytorialnej (art. 8 ust.1). Uprawnienie to doprecyzowano na mocy przepisu art. 1 pkt 1 ustawy z dnia 17 maja 1990 r. *o podziale zadań i kompetencji określonych w ustawach szczególnych pomiędzy organy gminy a organy administracji rządowej oraz o zmianie niektórych ustaw*, na podstawie której zadania i kompetencje związane z umieszczaniem i utrzymywaniem tabliczek z nazwami ulic i placów przeszły do właściwości organów gminy jako zadania własne⁶⁵. Szczegółowe zasady stosowania numeracji nieruchomości w miejscowościach określa obowiązujące nadal rozporządzenie Ministra Gospodarki Komunalnej z dnia 25 czerwca 1968 r. *w sprawie numeracji nieruchomości*⁶⁶, wskazujące także na organa powołane do ustalania numeracji. Jednocześnie tak określone uprawnienia mogą być realizowane tylko w ramach obowiązujących przepisów prawnych, tzn. że organa gminy nie posiadają kompetencji do dowolnego ustalania nazw np. w innym języku aniżeli język urzędowy obowiązujący w państwie. Tę kwestię pośrednio reguluje ustawa z 7 października 1999 r. *o języku polskim*, która przepisem art. 4 określa jako język urzędowy w państwie język polski⁶⁷.

⁶² Komisja taka została powołana zarządzeniem Nr 26 Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 15 maja 1997 r. w sprawie powołania Komisji Ustalania Nazw Miejscowości i Obiektów Fizjograficznych (Dz. Urz. MSWiA 1997, nr 5, poz. 46).

⁶³ Dz. Urz. MSWiA 1997, nr 5, poz. 46.

⁶⁴ Dz.U.1937 nr 42, poz. 333.

⁶⁵ Dz. U. nr 34 poz. 198.

⁶⁶ Dz.U. nr 23, poz. 151.

⁶⁷ Dz. U. nr 90, poz. 999.

Zobowiązania międzynarodowe Polski zasadniczo nie zawierają odniesień do stosowania oznaczeń topograficznych w językach mniejszości. Nie odnoszą się do tej kwestii traktaty dwustronne zawarte po 1990 r. W przypadku traktatu między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy (Bonn, 17 czerwca 1991)⁶⁸ w wymienionych w dniu zawarcia traktatu listach ministrów spraw zagranicznych strona polska wyraźnie zastrzegła, że nie widzi obecnie możliwości wprowadzenia na terenach zamieszkiwania przez mniejszość niemiecką podwójnego nazewnictwa. Oczywiście sytuacja w ciągu lat, jakie upłynęły od zawarcia traktatu, uległa znacznej zmianie, zaś rygoryzm tego stanowiska uległ osłabieniu, ale z formalnego punktu widzenia brak jest przepisu dopuszczającego podwójne nazewnictwo na jakimkolwiek terenie Państwa Polskiego.

Wielostronne zobowiązanie jakim jest Europejska Konwencja Ramowa o ochronie mniejszości narodowych z 1 lutego 1995 r.⁶⁹ dopuszcza możliwość, aby na terenie tradycyjnie zamieszkałym przez mniejszości narodowe umieszczać *również w języku mniejszości tradycyjne nazwy lokalne, nazwy ulic i inne oznakowania topograficzne o charakterze publicznym, o ile istnieje tam wystarczające zapotrzebowanie na takie oznakowania* (art. 11) ale zastrzega, że winno to być realizowane zgodnie z obowiązującym prawem. Tym samym niezbędne jest istnienie określonej regulacji prawa krajowego dopuszczającej taką możliwość.

Nową sytuację stworzyło rozporządzenie wykonawcze do art. 10 ust. 2 ustawy o języku polskim. Wydane 18 marca 2002 r. rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji *w sprawie wypadków, w których nazwom i tekstom w języku polskim mogą towarzyszyć wersje w przekładzie na język obcy* wprowadziło sytuację pośrednią: z jednej strony nie zmienia przepisów odnośnie języka urzędowego, a także stosowania oznaczeń miejscowości i obiektów fizjograficznych w tym języku, zaś z drugiej strony wprowadza możliwość równoległego stosowania przekładu nazw i tekstów w urzędach i instytucjach użyteczności publicznej, a także przeznaczonym do odbioru publicznego oraz w środkach transportu publicznego w językach obcych⁷⁰. Przepisy rozporządzenia określają zakres terytorialny jego stosowania. Wśród nich przepis § 2 ust. 1, pkt 1 wymienia miejscowości [...] *w których występują zwarte środowiska mniejszości narodowych lub grup etnicznych*. Tym samym w przypadku wprowadzenia równoległego używania języka mniejszości można go stosować tylko na terenie konkretnej miejscowości, a nie obszaru terytorialnego - chyba, że teren zamieszkiwania przez mniejszości stanowi obszar nadgraniczny mający szerszy zakres terytorialny niż jedna miejscowość. Tym samym np. w województwie opolskim wprowadzenie przepisów rozporządzenia i sto-

⁶⁸ Dz.U.1992 nr 14, poz. 56.

⁶⁹ Dz.U.2002 nr 22, poz. 209. Konwencja została podpisana przez Polskę 1 lutego 1995 r., zgodę na ratyfikowanie Sejm wyraził ustawą z 27 kwietnia 2000 r., a weszła w życie od 1 kwietnia 2001 r.

⁷⁰ Dz.U. nr 37, poz. 349.

sowanie języka niemieckiego możliwe jest na obszarze konkretnych miejscowości, a nie na terenie całej gminy lub grupy gmin. Natomiast wprowadzenie języka czeskiego możliwe jest już na terenie kilku gmin tworzących obszar nadgraniczny. Wynika to jednoznacznie z treści przepisu § 2 ust. 1 i ust. 4.

Przepis ust. 2 wskazuje przypadki, w jakich dokonuje się przekładu na język obcy. Dotyczy to nazw i tekstów:

- 1) *umieszczonych:*
 - a) *na tablicy urzędu lub instytucji użyteczności publicznej,*
 - b) *w innym eksponowanym miejscu przeznaczonym do informowania,*
 - c) *w środkach transportu publicznego,*
- 2) *przeznaczonych do odbioru publicznego.*

Rozporządzenie określa też reguły stosowania nazw i tekstów w języku obcym; przekład umieszcza się bowiem pod tekstem sporządzonym w języku polskim lub w formie załącznika do tego tekstu (§ 2 ust. 3). Jednocześnie przekład obejmuje, zgodnie z § 3 ust. 1:

- 1) *nazwę urzędu lub instytucji użyteczności publicznej,*
- 2) *zasady wstępu do urzędu lub instytucji użyteczności publicznej,*
- 3) *informację pozwalającą osobie zainteresowanej na skierowanie sprawy do właściwej komórki organizacyjnej urzędu lub instytucji użyteczności publicznej,*
- 4) *inne informacje ułatwiające korzystanie z działalności podmiotów, o których mowa w pkt 1.,*

a w przypadku środków transportu publicznego (ust. 2):

- 1) *najważniejsze postanowienia regulaminu przejazdu,*
- 2) *sposób posługiwania się urządzeniami znajdującymi się w środkach przejazdu,*
- 3) *inne informacje ułatwiające korzystanie ze środków transportu publicznego.*

Istotnym z punktu widzenia mniejszości jest nie tylko wskazany w § 2 ust. 1 zakres terytorialny stosowania przepisów rozporządzenia, ale również określony w ust. 4 tegoż paragrafu język przekładu, którym w szczególności powinien być *język mniejszości narodowych lub grup etnicznych zamieszkujących dany obszar terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, a na obszarze położonym w sąsiedztwie granicy państwowej - język urzędowy sąsiadującego państwa*. Przekład nazw i tekstów może być dokonywany na więcej niż jeden język obcy (§ 2 ust. 5).

Wadą omawianego rozporządzenia jest brak wskazania podmiotu podejmującego decyzję w sprawie dopuszczenia używania języka obcego jako języka przekładu nazw i tekstów. Domniemywać można, że decyzję taką podejmować będzie organ (urząd, instytucja, itp.), którego tablice lub zakres podawanych w języku urzędowym informacji byłyby tłumaczone. Przepisy nie wskazują również na kryteria uznania danej miejscowości za zamieszkałą zwarcie przez mniejszości. Nie rozstrzygają też problemu,

czy w przypadku środków transportu publicznego przewoźnik mający siedzibę w miejscowości uznanej za nie spełniającą warunków określonych przepisami rozporządzenia, a utrzymujący mniej lub bardziej regularną komunikację z miejscowością spełniającą kryteria określone przepisami przedmiotowego rozporządzenia, będzie mógł wprowadzić przekład tekstu określony § 3 ust. 2.

Mimo wskazanych wątpliwości przedmiotowe rozporządzenie jest niewątpliwie wyłomem w jednolitym i rygorystycznym traktowaniu języka polskiego jako jedyne-go urzędowego języka komunikacji - mimo, że nie jest oparte na zasadzie pomocniczego języka urzędowego lecz na zasadzie języka przekładu.

Podsumowując podkreślić należy, że organem właściwym do określania nazw miejscowości jest Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji, zaś w odniesieniu do nazewnictwa placów i ulic w tych miejscowościach - gmina. Tym samym zakres kompetencji określa także podmiot ponoszący koszty wprowadzania i oznakowania danej miejscowości lub obiektu; w przypadku kompetencji ministra gmina może je realizować jako zadanie zlecone. Przyjąć też należy, w świetle obowiązujących przepisów, że Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji jest także właściwy do określenia w innych językach nazw urzędowych, zwłaszcza gdy ma się na nich pojawić nazwa miejscowości (np. organów samorządowych, instytucji publicznych itp.). Ustalanie nazw odbywa się przy udziale Komisji Ustalania Nazw Miejscowości i Obiektów Fizjograficznych, która jest też władna wstępnie zaopiniować do decyzji ministra nazwę miejscowości mogącą budzić kontrowersje z powodu jej np. zmiany na przestrzeni lat. Kwestie sporne winny wstępnie rozstrzygać komisje regionalne, mające bardziej wyspecjalizowany charakter, których minister do tej pory nie powołał (kwiecień 2003), a które niewątpliwie w przypadku wprowadzenia podwójnego nazewnictwa będą musiały rozpocząć działanie i wstępnie określić relacje między nazwą polską i w danym języku przekładu.

2. Stosowanie języka mniejszości jako pomocniczego języka urzędowego

W warunkach międzynarodowej ochrony mniejszości istotne znaczenie przypisuje się językowi ojczystemu. Mimo dość ogólnych sformułowań za standardowe uznać należy zawierające zobowiązania państw-stron przepisy Europejskiej Konwencji Ramowej o ochronie mniejszości narodowych: art. 5 ust. 1 (wspieranie języka jako elementu tożsamości), art. 9 ust. 1 (przekaz informacji i idei), art. 10 ust. 1 i 2 (prawo do swobodnego używania języka prywatnie i publicznie, warunki używania języka mniejszości w stosunkach między osobami należącymi do mniejszości a organami administracyjnymi), art. 11 (prawo do używania imienia i nazwiska w brzmieniu języka ojczystego, umieszczania informacji prywatnych w swoim języku, wprowadzania publicznego nazewnictwa - nazw

lokalnych, nazw ulic i innych oznaczeń topograficznych - w językach mniejszości), art. 14 (nauka języka ojczystego i w języku ojczystym). Szczególnie istotna jest treść przepisu art. 10 ust. 2, który, co prawda dość miękko, odnosi się jednak do tej kwestii:

2. *Na obszarach zamieszkałych tradycyjnie lub w znaczącej ilości przez osoby należące do mniejszości narodowej, o ile osoby te tego sobie zażyczą, i tam, gdzie takie życzenie odpowiada rzeczywistym potrzebom, Strony będą starać się zapewnić, na tyle, na ile to możliwe, warunki, które umożliwią używanie języka mniejszości w stosunkach pomiędzy tymi osobami a organami administracyjnymi.*

W ramach Rady Europy przyjęty został również odrębny dokument odnoszący się do spraw językowych: Europejska Karta Języków Regionalnych i Mniejszościowych (5.11.1992)⁷¹. Zawiera ona zarówno definicje, jak i szczegółowe regulacje - zwłaszcza w rozdziale III zatytułowanym *Środki promocji języków regionalnych lub mniejszościowych w życiu publicznym wynikające ze zobowiązań przyjętych w art. 2 ust. 2*. Karta w artykule 2 określa zasady jej ratyfikacji; zgodnie z ustępem 1 państwo ratyfikujące zobowiązuje się stosować ogólne zasady z części II (art.7) do wszystkich języków regionalnych i mniejszościowych na jego terytorium. Jednocześnie (w myśl art. 2 ust. 2) w odniesieniu do każdego z języków wyszczególnionych w chwili ratyfikacji, przyjęcia lub zatwierdzenia Karty, państwo-sygnatariusz zobowiązywało się do stosowania co najmniej 3/5 ustępów lub punktów spośród postanowień części III (art.8 - 14) według określonego klucza, tj. przynajmniej po trzy z artykułu 8 (oświata) i 12 (działalność kulturalna i jej baza materialna) i po jednym z artykułów: 9 (władze sądowe), 10 (władze administracyjne i służby publiczne), 11 (media), 13 (życie ekonomiczne i społeczne).

Wspomniany art. 7 zobowiązuje w ust. 1 wszystkie państwa-sygnatariuszy w stosunku do każdego z języków regionalnych lub mniejszościowych, *na terytoriach, na których są one używane i odpowiednio do sytuacji każdego języka, opierać swoją politykę, ustawodawstwo i praktykę działania* na następujących zasadach:

- uznaniu tych języków za przejaw bogactwa kulturalnego;
- respektowaniu zasięgu geograficznego każdego języka - także w przypadku stosowanych podziałów administracyjnych, których przeprowadzenie nie powinno stanowić przeszkody dla jego wspierania;
- skutecznego wspierania języków (w celu ich ochrony);
- wprowadzania ułatwień w posługiwaniu się tymi językami w życiu publicznym i prywatnym;
- utrzymywania i rozwijania związków między grupami używającymi danego języka a innymi grupami w państwie używającymi tego samego lub podobnego języka;
- stwarzania odpowiednich warunków do nauczania i studiów w tych językach na wszystkich stosowanych poziomach nauczania;

⁷¹ Council of Europe; Signatures and Ratifications ETS No. 148 (<http://www.coe.fr/tablconv/148t.htm>). Tekst polski: G. Janusz, P. Bajda, Prawa mniejszości narodowych. Standardy europejskie, Stowarzyszenie "Wspólnota Polska", Warszawa 2000, s. 173 i n. Polska podpisała Kartę w dniu 12 maja 2003 roku.

- stwarzania warunków do nauki języków regionalnych i mniejszościowych dla tych osób, które zamieszkując na terenie ich używania i nie władając nimi wyrażą chęć takiej nauki;
- wspierania badań i studiów nad tymi językami;
- wspierania kontaktów poprzez granice dla grup używających tego samego lub podobnego języka.

W ust. 2 tegoż artykułu strony Karty zobowiązywały się wyeliminować *każde niesprawiedliwe zróżnicowanie, wyłączenie, ograniczenie lub uprzywilejowanie dotyczące posługiwania się językami regionalnymi lub mniejszościowymi wprowadzone z zamiarem zniechęcenia lub wystawienia na niebezpieczeństwo ich zachowania lub rozwoju*. Jednocześnie zastrzegano, że żadne ze specjalnych rozwiązań mające na celu wspieranie równości między ludźmi używającymi języków regionalnych lub mniejszościowych a resztą ludności, nie może być interpretowane jako przejaw dyskryminacji osób używających języków większościowych. W tym duchu państwa winny wspierać działania mające na celu zrozumienie między wszystkimi grupami językowymi w kraju, wzajemne poszanowanie i tolerancję (ust.3).

Traktaty dwustronne z klauzulami mniejszościowymi zawarła Polska z wszystkimi swoimi sąsiadami. Zgodnie z Konstytucją RP z 2 kwietnia 1997 r. ratyfikowane umowy międzynarodowe stanowią część krajowego porządku prawnego w Polsce i są bezpośrednio stosowane, chyba że stosowanie konkretnej umowy międzynarodowej uzależnione jest od wydania ustawy. Kwestie te regulują następujące artykuły Konstytucji: 87 ust.1, 88 ust. 3, 89, 90, 91, 241.

Ratyfikowane przez Polskę traktaty dwustronne zawierają różny zakres praw językowych. Najobszerniejsze prawa zawarte są w traktatach z Niemcami (17.06.1991)⁷², Czechą i Słowacką Republiką Federacyjną (6.10.1991)⁷³, Białorusią (23.06.1992)⁷⁴ i Litwą (26.04.1994)⁷⁵. Węższy jest w traktatach zawartych z Ukrainą (18.05.1992)⁷⁶ i Federacją Rosyjską (22.05.1992)⁷⁷. Przy analizie treści traktatów widać pewne zróżnicowanie przepisów odnośnie praw związanych z używaniem języka ojczystego, gdyż np. traktaty z Niemcami i Litwą posługują się określeniem, że osoby należące do mniejszości mają prawo do *swobodnego posługiwania się językiem ojczystym w życiu prywatnym i publicznie (podkreślenie - G.J.)*, zaś z Czechami, Słowacją i Białorusią o prawie do swobodnego posługiwania się językiem ojczystym w życiu **prywatnym i publicznym (podkreślenie - G.J.)**. Istnieje zasadnicza różnica między posługiwa-

⁷² Bundesgesetzblatt (dalej: BGBl.) 1991 II S. 1315; Dz.U. 1992, nr 14, poz. 56.

⁷³ Dz.U. 1992, nr 59, poz. 296. Po rozpadzie Federacji Czech i Słowacji oba państwa przejęły po 1 stycznia 1993 r. zobowiązania wynikające ze wspólnego traktatu z Polską.

⁷⁴ Dz.U. 1993, nr 118, poz. 527.

⁷⁵ Dz.U. 1995, nr 15, poz. 71.

⁷⁶ Dz.U. 1993, nr 125, poz. 573.

⁷⁷ Dz.U. 1993, nr 61, poz. 291.

niem się danym językiem publicznie, tj. w miejscu publicznym, w obecności innych osób, a posługiwaniem się tym językiem w życiu publicznym, albowiem to drugie pojęcie obejmuje nie tylko sferę miejsca publicznego ale także czynności urzędowych. Tym samym przepisy traktatów z Czechami, Słowacją i Białorusią dają podstawę do uwzględnienia w prawie polskim możliwości używania języków ojczystych mniejszości w życiu publicznym, czyli jako języków pomocniczych pod warunkiem przyjęcia określonych regulacji prawnych. Jednocześnie przyjęcie regulacji wobec jednej z uznanych w Polsce mniejszości skutkować winno rozciągnięciem jej na inne mniejszości.

W prawie wewnętrznym podstawowe znaczenie ma Konstytucja. Przyjęta w dniu 2 kwietnia 1997 r. przez Zgromadzenie Narodowe Konstytucja RP wprowadziła nowe regulacje odnoszące się bezpośrednio lub pośrednio do praw i statusu osób należących do mniejszości. W odróżnieniu od poprzednio obowiązujących przepisów konstytucyjnych, zawierających tylko ogólną klauzulę antydyskryminacyjną (wyrażoną aktualnie w art. 32 Konstytucji), nowa Konstytucja wprowadziła w art. 27 i 35 regulacje odnoszące się bezpośrednio do praw obywateli należących do mniejszości. Ponadto wprowadziła szeroki katalog praw i wolności obywatelskich oraz osobistych.

W art. 35 Konstytucji istotna jest treść ustępu 1 wskazująca na niezbędne działania Państwa podejmowane na rzecz obywateli należących do mniejszości, a mające na celu zachowanie przez nich i rozwój własnego języka, tradycji i kultury. Wyraża się to w użytym sformułowaniu tegoż przepisu, iż *Rzeczpospolita Polska zapewnia obywatelom polskim [...]*. Takie określenie ma charakter obligatoryjny dla Państwa i jest zgodne z duchem uregulowań zawartych w rozdziale II Konstytucji poświęconym wolności, prawom i obowiązkom człowieka i obywatela. Tym samym nakłada na Rzeczpospolitą obowiązek zapewnienia realizacji praw obywatelom polskim należącym do mniejszości, możliwości zachowania i rozwoju własnego języka (głównie poprzez tworzenie warunków do nauki języka ojczystego i nauczania w tym języku w szkołach publicznych), oraz zachowania tożsamości etnicznej (wspieranie przez Państwo działań w sferze kultury zmierzających do podtrzymywania i rozwijania tożsamości mniejszości).

Stwarzając tylko ogólne warunki dla realizacji praw osób należących do mniejszości użyto by mającego charakter deklaracyjny określenia, iż *Obywatele polscy należący do mniejszości narodowych i etnicznych mają prawo do wolności zachowania i rozwoju własnego języka [...]*. Wskazanie tylko na możliwość realizacji praw nie odnosi się bowiem do obowiązku aktywnego uczestniczenia Państwa w ich realizacji, ale raczej do zakazu uniemożliwiania przez Państwo wykonywania tych praw. Taki charakter ma ustęp 2 art. 35, w którym jest mowa tylko o określonych prawach, jakie mogą realizować mniejszości narodowe i etniczne (*Mniejszości narodowe i etniczne mają prawo do [...]*). Jest jednocześnie jeszcze jedna zasadnicza różnica w treści obu ustępów art. 35. Pierwszy ustęp odnosi się do osób fizycznych (obywateli), zaś drugi do zbiorowości etnicznych (mniejszości), aczkolwiek nie stwarza on żadnych praw grupowych.

Dla mniejszości istotnym jest przepis art. 27, który uznając w zdaniu 1 za język urzędowy w Państwie język polski, w zdaniu 2 dodaje, iż *Przepis ten nie narusza praw mniejszości narodowych wynikających z ratyfikowanych umów międzynarodowych*. Przepis ten stanowi *lex specialis* albowiem art. 87 zawiera ogólny przepis uznający ratyfikowane umowy międzynarodowe za obowiązujące źródło prawa w Polsce. Taką treść art. 27 uznać należy za wprowadzoną przez ustawodawcę świadomie i celowo. Powstaje przy tym pytanie, jakich praw związanych z językiem dotyczyć może przepis art. 27 skoro art. 35 ust. 1 nakłada na Państwo obowiązek zapewnienia zachowania i rozwoju języka ojczystego, czyli realizacji zobowiązań głównie w sferze oświaty. W świetle treści art. 27 przyjąć należy, iż zdanie drugie odnosić się będzie do możliwości używania, obok języka urzędowego, również języka (języków) mniejszości jak tzw. języków pomocniczych.

Aktualnie brak jest przepisu pozytywnego, który dawałby możliwość używania w życiu publicznym, obok języka urzędowego (polskiego), języków mniejszości jako języków pomocniczych. Możliwość taką wykluczał przez szereg lat dekret z 30 listopada 1945 r. *o języku państwowym i języku urzędowania rządowych i samorządowych władz administracyjnych*⁷⁸, oraz od 1997 r. zdanie 1 art. 27 Konstytucji. Ustawa z 7 października 1999 r. *o języku polskim*⁷⁹ uznając w art. 4, że język polski jest językiem urzędowym, jednocześnie w art. 2 pkt 2 akcentowała że Ustawa nie narusza [...] praw mniejszości narodowych i grup etnicznych. Tym samym w określonych warunkach możliwe jest wprowadzenie języków ojczystych mniejszości jako pomocniczych języków urzędowych (w świetle art. 27 zdanie 2 Konstytucji, oraz art. 2 pkt 2 ustawy o języku polskim). Jednocześnie zarówno przepisy Konstytucji, jak i ustawy o języku polskim nie określały bliższych kryteriów i warunków, w których rygorystyczne określenie jako języka urzędowego języka polskiego nie naruszałoby praw mniejszości narodowych. Przy braku regulacji ustawowej takie warunki stwarzają traktaty dwustronne lub inne zobowiązania międzynarodowe. Treść tych traktatów została omówiona wyżej. Do spraw używania języka mniejszości jako pomocniczego odnosił się bezpośrednio traktat z Czechami i Słowacją, gdzie w art. 8 ust. 2 czytamy, że osoby należące do mniejszości [...] *mogą swobodnie posługiwać się swoim językiem ojczystym w życiu prywatnym i publicznym - i obok potrzeby znajomości języka urzędowego lub języków urzędowych danego Państwa - posługiwać się językiem ojczystym w urzędach państwowych, zgodnie z prawem krajowym*. Właściwie powyższy przepis wypełniałby w pełni dyspozycję zawartą w art. 27 zdanie 2 Konstytucji, gdyby nie jego samoograniczenie zapisem o zgodności z prawem krajowym, gdyż na dzień dzisiejszy (kwiecień 2003) brak jest przepisu w prawie polskim dopuszczającym taką możliwość. Podobny przepis, aczkolwiek deklaracyjny, zawiera również traktat z Litwą, gdzie w art. 15 czytamy, że *Strony w szczególności rozważą dopuszczenie używania języków mniejszości narodowych przed swymi urzędami, szczególnie zaś w tych jednostkach administracyjno-terytorialnych, w których dużą część*

⁷⁸ Dz. U. nr 57, poz. 324.

⁷⁹ Dz. U. Nr 90, poz. 999. Ustawa uchyliła wzmiankowany wyżej dekret z 1945 r.

ludności stanowi mniejszość narodowa. Tym samym oba traktaty stanowią przesłankę do uznania, że istnieją podstawy do określenia w prawie polskim możliwości dopuszczenia używania języków mniejszości jako języków pomocniczych.

Jednocześnie powstaje swoiste błędne koło: przepisy Konstytucji uzależniają wprowadzenie pomocniczego języka ojczystego mniejszości - obok języka polskiego jako urzędowego - od zobowiązań międzynarodowych, zaś istniejące zobowiązania międzynarodowe uzależniają takie rozwiązanie od określonych regulacji prawa krajowego. Mając na uwadze przesłanki w omówionych wyżej traktatach międzynarodowych przyjąć należy, iż stanowią one także przesłanki do przyjęcia takich regulacji w prawie polskim. Taką przesłankę stanowi również treść art. 10 ust. 2 Konwencji Ramowej. Możliwość wprowadzenia pomocniczego języka przewiduje projekt poselski ustawy o mniejszościach narodowych⁸⁰, gdzie w art. 10 i 11 przewidziana jest możliwość wprowadzenia języków mniejszości jako języków pomocniczych oraz stosowania w tych językach nazewnictwa topograficznego.

Stosowanie w stosunkach urzędowych języków innych niż język polski w ograniczonym zakresie (poprzez prowadzenie postępowania z udziałem tłumacza) dopuszczają obowiązujące obecnie w Polsce kodeksy: postępowania administracyjnego (art. 69 § 2 - dot. przesłuchania osoby)⁸¹, postępowania cywilnego (art. 265 §1 - dot. przesłuchania świadka)⁸² oraz postępowania karnego (art. 72, art. 407 - dot. oskarżonego, art. 204 § 1 pkt 2 - przesłuchanie osoby, art. 204 § 2 - tłumaczenie pisma sporządzonego w języku obcym)⁸³ oraz art. 5 § 2, § 3 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. *prawo o ustroju sądów powszechnych* (przyznanie tłumacza osobie nie władającej w wystarczającym stopniu językiem polskim)⁸⁴. Z analizy treści tych przepisów wynika, że były one tworzone raczej z myślą o cudzoziemcach, aniżeli obywatelach polskich należących do mniejszości - mimo, że były przypadki stosowania tych przepisów także w sytuacji gdy stroną lub świadkiem był obywatel polski.

⁸⁰ Druk Sejmowy nr 616 (III kadencja Sejmu). W IV kadencji Sejmu projekt został ponownie złożony przez Komisję Mniejszości narodowych i Etnicznych oraz zarejestrowany jako Druk Sejmowy nr 223 oraz skierowany do prac legislacyjnych.

⁸¹ Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego (tekst jednolity: Dz. U. 1980, nr 9, poz. 26 ze zmianami późniejszymi).

⁸² Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. (Dz.U. nr 43, poz. 296 ze zmianami późniejszymi).

⁸³ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz. U. nr 89, poz. 555).

⁸⁴ Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. 2001 nr 98, poz. 1070).

⁸⁵ Druk sejmowy nr 1536 (IV kadencja Sejmu).

Wnioski

W obecnym systemie prawnym brak jest przepisu pozytywnego stwarzającego możliwość używania języków ojczystych mniejszości jako pomocniczych języków urzędowych (tj. obok urzędowego języka polskiego) oraz określania w tych językach nazw miejscowości, placów, ulic, obiektów użyteczności publicznej, obiektów fizjograficznych. Zobowiązania międzynarodowe Polski oraz przepisy prawa polskiego zawierają jednak przesłanki do wprowadzenia takich regulacji. Właściwym aktem prawnym byłaby ustawa o mniejszościach narodowych, która znajduje się od 9 lat w procesie prac parlamentarnych.

Przyjąć przy tym należy, iż problem z wprowadzaniem języków pomocniczych i podwójnego nazewnictwa nie ma charakteru prawnego, ale znajduje się w sferze psychiki społeczeństwa polskiego zarówno jako zbiorowości, jak i poszczególnych jednostek. Przełamanie oporów i obaw społecznych jest bardzo trudne, aczkolwiek w ostatnich latach pojawiają się przesłanki umożliwiające akceptację społeczną dla takich rozwiązań. Świadczy o tym wydane 18 marca 2002 r. rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji *w sprawie wypadków, w których nazwom i tekstem w języku polskim mogą towarzyszyć wersje w przekładzie na język obcy*, wskazujące na nowy sposób myślenia polityków. Jednocześnie jest to rozwiązanie minimalne; próba ujęcia w złożonym w dniu 11 kwietnia 2003 r. do Sejmu rządowym projekcie ustawy *o urzędowych nazwach miejscowości i obiektów fizjograficznych*⁸⁵ sprawy podwójnego nazewnictwa miejscowości nie została zaakceptowana w trakcie prac parlamentarnych. W art. 9 projektu zawarto bowiem możliwość używania dodatkowej nazwy w języku mniejszości narodowych. Stosowny projekt przepisu brzmiał:

1. *Minister właściwy do spraw administracji publicznej może, w drodze rozporządzenia, ustalić, a następnie zmienić lub znieść dodatkową urzędową nazwę w języku mniejszości narodowej, jeżeli na obszarze gminy jest dopuszczony język pomocniczy, w trybie uregulowanym w przepisach o mniejszościach narodowych. Do przeprowadzenia postępowania w sprawie ustalenia, zmiany lub zniesienia dodatkowej urzędowej nazwy w języku mniejszości narodowej stosuje się odpowiednio przepis art. 8.*

⁸⁵ Biuletyn Komisji Administracji i Spraw Wewnętrznych nr 1858/IV z dnia 20 maja 2003 r.

2. *Ustalenie dodatkowej urzędowej nazwy w języku mniejszości narodowej następuje zgodnie z zasadami pisowni tego języka.*
3. *Dodatkowa urzędowa nazwa, o której mowa w ust. 1, jest umieszczana po urzędowej nazwie w języku polskim i nie może być stosowana samodzielnie, chyba że wiążące Rzeczpospolitą Polską umowy międzynarodowe stanowią inaczej.*

Projekt został w dniu 16 kwietnia 2003 r. skierowany do Komisji Administracji i Spraw Wewnętrznych. Komisja na posiedzeniach w dniach 20 maja i 12 czerwca 2003 r. przeprowadziła analizę projektu. W trakcie posiedzenia w dniu 20 maja 2003 r. uczestniczący w nim poseł Antoni Stryjewski (LPR) zgłosił wniosek o wykreślenie artykułu 9 z projektu ustawy⁸⁶. Przedstawiciel MSWiA zwracał uwagę na zobowiązania Polski wynikające z ratyfikowania Konwencji Ramowej RE oraz podpisania Karty Języków Regionalnych lub Mniejszościowych. Ostatecznie w trakcie posiedzenia Komisji w dniu 12 czerwca 2003 r. z treści artykułu 9 usunięto proponowaną regulację uznając za przedwczesną propozycję regulacji podwójnego nazewnictwa miejscowości⁸⁷.

⁸⁶ Biuletyn Komisji Administracji i Spraw Wewnętrznych nr 1920/IV z dnia 12 czerwca 2003 r.

⁸⁷ Biuletyn Komisji Administracji i Spraw Wewnętrznych nr 1920/IV z dnia 12 czerwca 2003 r.